SFI DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

PARINTERVENTIONER OG SAMLIVSBRUD

EN SYSTEMATISK FORSKNINGSOVERSIGT

14:02

LISBETH TRILLE G. LOFT

14:02

PARINTERVENTIONER OG SAMLIVSBRUD

EN SYSTEMATISK FORSKNINGOVERSIGT

LISBETH TRILLE G. LOFT

KØBENHAVN 2014
SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

PARINTERVENTIONER OG SAMLIVSBRUD.
EN SYSTEMATISK FORSKNINGTSOVERSIGT
Afdelingsleder: Anne-Dorthe Hestbæk
Afdelingen for børn og familie

ISSN: 1396-1810
e-ISBN: 978-87-7119- 225-4

Layout: Hedda Bank
Forsidefoto: Colourbox
Netpublikation
Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2014 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

INDHOLD

	FORORD	5
	RESUMÉ	7
1	BAGGRUND	11
	Problemstilling	11
2	FORMÅL	13
	Primære formål	13
	Sekundære formål	14
3	METODE	15
	Inklusionskriterier	15
	Søgestrategi	17

Databehandling og analyse 21

4 DE INKLUDEREDE STUDIER 23

Typer af studier 23
Studiernes karakteristika 25
Studiernes formål 26

5 RESULTATER 29

Interventionerne og deres effekt 29
Systematiske reviews og meta-analyser 39
Ikke-systematiske reviews 42
Andre studier 43

6 DISKUSSION 45

Sammendrag af hovedresultater 45
Forskningsoversigtens begrænsninger 48

7 KONKLUSION 49

Implikationer for praksis 49
Implikationer for fremtidig forskning 50

BILAG 53

LITTERATUR 65

SFI-RAPPORTER SIDEN 2013 73

FORORD

Når parforholdet ophører, er det ofte forbundet med store personlige, sociale og økonomiske konsekvenser. Denne rapport bidrager med en systematisk forskningsoversigt over studier af programbaserede interventioner målrettet samlevende forældre og par med henblik på at forebygge eller forhindre samlivsbrud. Formålet er at belyse, hvorvidt der findes validerede programbaserede interventioner med påvist effekt i forhold til at forebygge eller forhindre, at samlivsbrud opstår.

Manuskriptet til nærværende forskningsoversigt er udarbejdet af forsker Lisbeth Trille G. Loft, og datamaterialet, som forskningsoversigten bygger på, er tilvejebragt af videnskabelig assistent Stine Bagger og bibliotekar Kurt Mathiesen.

Forskningsoversigten er bestilt og finansieret af Egmont Fonden.

København, april 2014
AGI CSONKA

RESUMÉ

Adskillige undersøgelser beskæftiger sig med at kortlægge de personlige, sociale og økonomiske omkostninger, som samlivsbrud kan medføre. Og vi ved, at i dagens Danmark er der langt mellem idealet om "til døden jer skiller"og virkelighedens verden. Men hvordan ser billedet ud, hvis vi zoomer ind på tiden, inden et samlivsbrud opstår?

Med denne systematiske forskningsoversigt (herefter: forskningsoversigt) undersøger vi, om der findes velafprøvede, programbaserede samlivsorienterede interventioner med dokumenteret effekt i forhold til at forebygge eller forhindre samlivsbrud. Der er således tale om interventioner, som enten direkte forebygger eller forhindrer samlivsbrud, eller som indirekte forebygger eller forhindrer samlivsbrud ved at forbedre parrenes kommunikation, håndtering af konflikter og tilfredshed i samlivet.

RESULTATER

I forskningsoversigten afsøger, opsummerer og vurderer vi på effekten af eksisterende interventioner via en systematisk gennemgang af videnskabelige og evidensbaserede studier. På baggrund af vores indsamlede datamateriale konkluderer vi, at der for nogle få af de fundne parpro-

grammer er evidens for en positiv effekt i forhold til direkte eller indirekte at kunne forebygge eller forhindre samlivsbrud.

Programmerne PREP, ECCT og EPL fremhæves i denne opsummering, fordi de tre er bedst evalueret og dokumenteret. De øvrige 10 programmer, der indgår i forskningsoversigten, er ikke blevet evalueret i mere end et enkelt studie. Disse programmer er derfor ikke lige så velegnede at bygge på, hvis man ønsker at udvikle en vidensbaseret strategi for at forebygge eller reducere andelen af par, der går fra hinanden.

- Prevention Relationship Enhancement Program (PREP) er den mest veldokumenterede intervention. Det er her, der er flest og mest velgennemførte studier – også studier, der er lavet uafhængig af dem, der "opfandt" PREP-programmet.
- I den amerikanske kontekst er der fundet generelle effekter af PREP, dvs. at der er fundet positive resultater for par med forskellig baggrund og kontekst. Uden for USA er der kun fundet en positiv effekt blandt par med høj risiko for samlivsbrud.
- I afprøvningen af PREP i den skandinaviske kontekst blandt par, der ventede barn, blev der ikke fundet nogen effekt.
- Couples Coping Enhancement Training (CCET) har dokumenteret en kortsigtet effekt blandt par med børn i alderen 2-12 år, hvor parrene oplever stress i forhold til børnenes opvækst.
- Ein Partnershaftliches Lernprogramm (EPL) har dokumenterede direkte og langsigtede effekter blandt par, der planlægger at blive gift, og blandt par med et ønske om at blive bedre til at kommunikere med hinanden og løse konflikter. En stor begrænsning er imidlertid, at dette program udelukkende er testet i Tyskland, og udelukkende på en begrænset gruppe hvide middelklasseborgere. Sandsynligheden for en positiv effekt i en mere socialt udsat befolkningsgruppe kendes således ikke.

Kigger man på det metodiske grundlag i de tre ovennævnte programmer, der som nævnt har størst dokumenteret, positiv effekt for parrene, har programmer, der bygger på:

- kognitiv adfærdsterapi
- god kommunikationspraksis samt
- stresshåndtering

succes med at forebygge eller forhindre samlivsbrud. Det vil således være oplagt at tænke disse behandlingsmæssige byggesten ind i fremtidige programmer.

Alt i alt er der stort set ikke specifikke målinger i dansk kontekst ud over Trillingsgaards studie, hvor man ikke fandt effekt af programmet for gravide par på trods af et ellers solidt og velgennemført studie. Det, vi har at basere os på i Danmark, er således de internationale undersøgelser med samstemmende positive resultater på relativt forskellige målgrupper.

PERSPEKTIVER

Samlet set er programbaserede interventioner målrettet at forebygge eller forhindre samlivsbrud til gavn for de par, som deltager. Størstedelen af de 13 interventioner, der undersøges i forskningsoversigtens inkluderede studier, rapporterer en eller flere positive effekter.

Imidlertid vurderer vi, at der bør tages forbehold for mange af disse studiers validitet og generaliserbarhed. I flere af studierne udgør deltagerne nogle særlige, afgrænsede grupper, hvis sammensætning kan influere på effekten. For eksempel er deltagerne i flere af studierne par, som allerede har besluttet, at de vil giftes, eller par, som venter deres første barn. Det er plausibelt at antage, at disse par allerede på forhånd var mere motiverede end gennemsnittet for at indgå i interventionen. I andre studier er parrene motiveret af selv at besvare en annonce, der leder efter deltagere og derfor henvender sig til par, som gerne vil lære at kommunikere bedre, løse konflikter og blive mere tilfredse i deres samliv. Derudover er der en del studier, hvor antallet af deltagende par er relativt lille, og/eller mange par falder fra undervejs i studiet, således at det ikke er tilfældigt, hvem der stadig er med ved studiets afslutning. De par, der vælger at færdiggøre interventionen, er potentielt også de par, der føler, at de får mest ud af at deltage.

Det er imidlertid også bemærkelsesværdigt, at med undtagelse af de studier, der undersøger effekten af The Prevention and Relationship Enhancement Program (PREP), er interventionernes deltagere meget ens. Selvom enkelte interventioner koncentrerer sig om bestemte målgrupper (fx par, som skal være forældre for første gang), så er langt de fleste par, som studierne baserer deres resultater på, hvide par fra middelklassen. Det betyder, at man kun har meget begrænset viden om, hvordan interventionerne kan have forskellig virkning hos andre forskellige typer af par.

I beskrivelsen af indsatserne nævnes der meget lidt om, hvordan de værktøjer, parrene får med hjem, skal blive en integreret del af deres hverdag. Overvejelser af den art vil formodentlig kunne bidrage til, at deltagerne får et meget langsigtet udbytte af forløbene.

Derudover bør det fremhæves, at på trods af at mange studier viser, at interventionerne har positive effekter, er disse effekter ofte kun kortsigtede. Det vil sige, at for mange af de undersøgte interventioner synes de målte effekter at være forsvundet allerede efter fx 1 år.

Denne forskningsoversigts resultater kan danne udgangspunkt for diskussioner af, hvordan vi i den danske kontekst skal forholde os til samlivsorienterede programbaserede interventioner, der har til formål at forhindre eller forebygge samlivsbrud. Mens det står klart, at denne type interventioner har et potentiale, er det vigtigt at forholde sig til, hvilke interventioner som er meningsfyldte at arbejde med i den danske kontekst, samt hvordan vi sikrer en grundig videnskabelig evaluering af kortsigtede såvel som langsigtede effekter.

Resultaterne i denne forskningsoversigt er især relevante for organisationer, politikere, praktikere såvel som for forskere, der beskæftiger sig med samlivsbrud.

GRUNDLAG

- Undersøgelsen bygger på systematiske elektroniske litteratursøgninger. Foruden at udføre strukturerede elektroniske søgninger i PsycInfo, Academic Search Premier, SocIndex, Web of Science og Medline, er der også gennemført manuel litteratursøgning via Google, Google Scholar samt en række relevante svenske, norske og danske hjemmesider.
- Datamaterialet var i udgangspunktet afgrænset til kvantitative studier, som er publiceret i år 2000 og frem, og som er udført i Danmark, Norge, Sverige, Canada, Australien eller USA.
- Datamaterialet omfatter i alt 42 studier.
- Datamaterialet indeholder systematiske reviews, meta-analyser, eksperimentelle studier, kvasi-eksperimentelle studier, ikke-systematiske reviews og ikke-eksperimentelle studier.

KAPITEL 1

BAGGRUND

Dette kapitel introducerer baggrunden for forskningsoversigtens problemstilling.

PROBLEMSTILLING

Danmarks Statistiks beregninger af skilsmisseprocenten for 2012 viser, at 42,7 pct. af alle ægteskaber ender i skilsmisse (Danmarks Statistik, 2013). Dertil kommer alle de ugifte par, som ender med at gå fra hinanden. Det betyder blandt andet, at hvert tredje barn vil opleve, at deres forældre går fra hinanden (Christoffersen, 2004; Ottosen & Stage, 2012). Dermed er samlivsbrud en af de mest almindelige livskriser blandt danske børn (Egmont Fonden, 2014).

Forskningen viser, at der ofte er store omkostninger for børn såvel som for forældre og samfund i forbindelse med forældres skilsmisse (fx Amato & Boyd, 2014). Hvor der i de senere år har været et klart fokus på at afdække og systematisere viden om disse konsekvenser, har der imidlertid kun i mindre grad været fokus på at indsamle og systematisere viden om, hvordan samlivsbrud kan forebygges eller helt undgås. En forskningsoversigt over programbaserede samlivsorienterede interventioner med dokumentet effekt i forhold til at kunne forebygge eller for-

hindre samlivsbrud blandt samlevende forældrepar har derfor et stort potentiale i den danske kontekst.

Dog skal man huske på, at det ikke er i alle tilfælde, at man kan eller skal undgå, at forældre og par går fra hinanden. Der kan være situationer, hvor det at flytte hver for sig er den bedste løsning. Fordi det er en individuel vurdering, hvorvidt et brud er den bedste løsning, er det ikke en problemstilling, der indgår i denne forskningsoversigt. Det vil sige, at vi ikke beskæftiger os med, hvorvidt samlivsbrud bør undgås, men udelukkende belyser, hvorvidt der findes velafprøvede interventioner med dokumenteret effekt i forhold til at forebygge eller forhindre samlivsbrud.

Der findes i dag en lang række samlivsorienterede interventioner. Et fælles træk ved de fleste af disse interventioner er, at de har til hensigt at forebygge problemer og fremme positive kvaliteter hos parrene.

Denne forskningsoversigt tager udgangspunkt i videnskabelige og evidensbaserede studier. Evidens betyder bevis og er den bedste viden, man har om et givent forhold. Med videnskabelige og evidensbaserede studier mener vi således fagfællebedømte publikationer, som har til hensigt at tilvejebringe den aktuelt bedste viden.

Den amerikanske forskning er dominerende i forhold til både at udvikle og evaluere interventioner, og derfor er en stor del af de inkluderede studier amerikanske. I den amerikanske kontekst benyttes der mange betegnelser for samlivsorienterede interventioner: *premarital education, premarital enrichment, preventive education, relationship education* og *relationship enhancement*. Det er tydeligt at se, at i den amerikanske kontekst har disse interventioner traditionelt været knyttet til indgåelsen af ægteskabet. I nyere forskning har man imidlertid været opmærksom på, at det ikke kun er i forberedelsen til ægteskabet, at det er gavnligt at fokusere på et velfungerende parforhold og samliv, men at det er noget, der kan være nyttigt hele livet igennem.

Størstedelen af samlivsorienterede interventioner tager deres udspring i sociale læringsteorier, kognitive adfærdsterapier og kommunikationsteorier. Derudover bygger mange af de interventioner, der benyttes og udvikles i dag, også på erfaringer fra den empiriske forskning.

En kortlægning af viden om velafprøvede og dokumenterede programbaserede interventioner, der forebygger eller helt forhindrer samlivsbrud, er et vigtigt redskab i beslutningsprocessen omkring, hvilke interventioner der potentielt kan satses på i fremtiden.

KAPITEL 2

FORMÅL

Dette kapitel beskriver forskningsoversigtens formål. Der skelnes imellem primære og sekundære formål.

PRIMÆRE FORMÅL

Denne forskningsoversigts primære formål er at afsøge, opsummere og vurdere effekten af eksisterende interventioner målrettet forældre og par, som direkte har til hensigt at:

- forebygge eller forhindre samlivsbrud.

Risikoen for samlivsbrud er tæt forbundet med kvaliteten af et parforhold (Adler-Baeder, Higginbotham & Lamke, 2004). I forbindelse med interventioner vurderes kvaliteten af et parforhold ofte ud fra, hvordan et par kommunikerer med hinanden, håndterer stressfulde situationer og forstår hinandens behov (Bradbury & Lavner, 2012; Cordova m.fl., 2005). For at give et mere komplet billede af de relevante interventioner, der findes, har vi derfor valgt også at inkludere interventioner, som arbejder med at forbedre parrenes kommunikation, håndtering af konflikter og tilfredshed i samlivet. Interventioner, der fokuserer på et eller flere af

disse temaer, og som er specifikt er målrettet forældre og par, betegner vi som indirekte interventioner. Denne forskningsoversigt har derfor også til formål at afsøge, opsummere og vurdere effekten af eksisterende indirekte interventioner målrettet forældre og par, som har til hensigt at:

- forbedre parrenes evne til at kommunikere med hinanden
- forbedre parrenes evne til at håndtere konfliktfyldte situationer
- forbedre parrenes tilfredshed i deres samliv.

SEKUNDÆRE FORMÅL

Ud over at afsøge, opsummere og vurdere effekten af eksisterende interventioner vurderer vi også, om der er omstændigheder, der kan bidrage til, at den samme intervention eventuelt tilskrives forskellig effekt i forskellige studier. I den forbindelse inddrager vi følgende perspektiver:

- hvorvidt en interventions effekt varierer for forskellige populationer
- hvorvidt en interventions effekt varierer i forskellige kontekster
- hvorvidt en intervention har hensigter i tillæg til dem, vi er interesserede i
- hvorvidt en intervention potentielt producerer utilsigtede eller uønskede konsekvenser

Vores undersøgelse af primære såvel som de sekundære formål er udelukkende baseret på de 42 studier, der er inkluderet i denne forskningsoversigt.

KAPITEL 3

METODE

Dette kapitel beskriver, hvordan vi har tilvejebragt vores datamateriale.

INKLUSIONSKRITERIER

I vores elektroniske søgninger har vi fulgt fem kriterier for at inkludere studier af interventioner:

1. Det første kriterie er at afgrænse søgningen til studier, der er publiceret i år 2000 og frem. Denne tidsmæssige afgrænsning er valgt, da interventioner i forhold til samlivsbrud er et relativt nyt forskningsområde, samt at validiteten i evalueringsbaserede forskningsdesigns er blevet signifikant forbedret siden år 2000. Dog kan de indsamlede data, som de forskellige studier er baseret på, være ældre end år 2000.
2. Det andet kriterie er at afgrænse søgningen til studier fra Danmark, Norge, Sverige, Canada, Australien og USA. Denne geografiske afgrænsning er begrundet med, at det er vigtigt at tage afsæt i nationale kontekster, der ligner den danske, hvilket er tilfældet med Norge, Sverige, Canada og Australien. Derudover har vi valgt at inkludere USA, da langt størstedelen af publicerede studier af interventioner i forhold til samlivsbrud er amerikanske. Et andet, mere praktisk ar-

gument, er, at studierne skal være tilgængelige enten på engelsk eller på et af de skandinaviske sprog (dansk, norsk eller svensk). Vores søgemetode betyder, at kun videnskabelige værker, der er indført i de anvendte elektroniske databaser med en engelsk eller skandinavisk titel og/eller resume, er inkluderet. Ud over at være en praktisk foranstaltning retfærdiggøres vores sproglige afgrænsning også af, at engelsk er det primære internationale forskningssprog.

3. I udgangspunktet var det bestemt, at vi kun skulle inkludere studier af interventioner målrettet forældre. Det viste sig dog meget tidligt i vores søgeproces, at studier af interventioner med henblik på at forebygge samlivsbrud kun sjældent skelnede mellem, hvorvidt de deltagende par var forældre eller ej. Derfor besluttede vi at udvide vores søgning med et tredje kriterium, således at vi også inkluderer interventioner, hvor der deltog par med børn og par uden børn.
4. I vores søgning identificerede vi også en del studier af interventioner, der havde flere formål på samme tid. Der var flere af de evaluerede interventioner, som også indeholdt mål om både forældretræning såvel som at forbedre kommunikationen mellem forældrene og tilfredsheden med deres indbyrdes forhold. Interventioner, som fokuserer på parforholdet og dermed også forældres indbyrdes forhold, er inkluderet i vores oversigt.
5. Fordi muligheden for at kunne dokumentere en egentlig målbar effekt er forbeholdt kvantitative studier, afgrænsede vi vores søgning metodologisk til kun at indeholde studier med et kvantitativt og evalueringsbaseret forskningsdesign. Dette kriterie betyder, at vi har inkluderet studier med følgende forskningsdesigns: systematiske forskningsoversigter, meta-analyser, kontrollerede forsøg, forløbsundersøgelser, registerstudier og spørgeskemaundersøgelser.

Tabel 3.1 giver et overblik over de fem søgekriterier, vi har anvendt.

TABEL 3.1

Anvendte inklusions kriterier.

Kriterier	Afgrænsning
Tidspunkt for publicering	År 2000 og frem
Geografisk område	Danmark
	Norge
	Sverige
	Canada
	Australien
	USA
Interventionens deltagere	Par med børn
	Par uden børn
Interventionens formål	Forebygge eller forhindre samlivsbrud
	Centralt fokus på at forbedre parrenes indbyrdes forhold
Metodologisk tilgang	Systematiske forskningsoversigter
	Meta-analyser
	Kontrollerede forsøg
	Forløbsundersøgelser
	Registerstudier
	Spørgeskemaundersøgelser

SØGESTRATEGI

For at undersøge vidensgrundlaget for programbaserede interventioner med dokumentet effekt i forhold til at forebygge eller forhindre samlivsbrud har vi udført elektroniske litteratursøgninger. Det er gennem disse søgninger, at vi har rekvireret den litteratur, forskningsoversigten er baseret på.

Det første trin i vores elektroniske litteratursøgning var at foretage en indledende pilotsøgning. En pilotsøgning er nødvendig for at kunne sammensætte den mest relevante og præcise søgestreng. Vores pilotsøgning bidrog til at indsnævre forskningsfeltet, specificere vores inklusionskriterier yderligere samt præcisere de mest centrale begreber i litteraturen.

Efter at have gennemført pilotsøgningen var vores næste trin en systematisk databasesøgning. Formålet med denne systematiske søgning var at identificere evidensbaserede studier af interventioner på baggrund af resultaterne fra vores pilotsøgning. Den systematiske søgning blev udført i fem af de største, og for vores formål mest relevante, databaser. De anvendte databaser er:

- PsycInfo
- Academic Search Premier
- SocIndex
- Web of Science
- MedLine.

PsycInfo indeholder over 3 millioner henvisninger og abstracts af tidsskriftsartikler, kapitler, bøger og afhandlinger. De ældste værker kan dateres tilbage til 1887 og rummer materiale fra mere end 2.000 internationale tidsskrifter. Ud over at dække det psykologiske felt indeholder PsycInfo også information fra relaterede discipliner. Disse discipliner inkluderer fx sociologi, antropologi, medicin og pædagogik.

Academic Search Premier er en tværfaglig indeksering af mere end 13.600 internationale akademiske tidsskrifter. Academic Search Premier dækker næsten alle akademiske discipliner, og de ældste tidsskrifter kan dateres tilbage til 1975.

SocIndex er den mest omfattende sociologiske forskningsdatabase. Den indeholder mere end 4.650 tidsskrifter, og de ældste værker dateres tilbage til 1895. Derudover indeholder SocIndex et stort antal referencer til bøger, monografier, konferencepapirer og lignende materiale.

Web of Science er en tværfaglig database, der dækker over mere end 12.000 af de mest indflydelsesrige tidsskrifter i verden. Web of Science indeholder også 30.000 akademiske bøger samt 148.000 konferencepapirer, og de ældste værker kan dateres tilbage til år 1900.

MedLine er den mest benyttede sundhedsvidenskabelige bibliografiske database. MedLine har indekseret mere end 21 millioner artikler fra mere end 7.300 tidsskrifter, og det er muligt at søge litteratur tilbage til 1953.

Vi søgte efter litteratur i PsycInfo, Academic Search Premier og SocIndex via databaseværten EBSCO's elektroniske søgeflade. Litteratur fra Web of Science og MedLine søgte vi via Web of Sciences elektroniske søgeflade. Til hver af de to søgeflader havde vi sammensat en søgestreng baseret på vores erfaringer fra vores pilotsøgning.

Boks 3.1 og Boks 3.2 viser vores søgestreng til henholdsvis EBSCO og Web of Science. Da der er en smule forskel på, hvordan den samme søgestreng teknisk defineres i hver af de to elektroniske søgeflader, har vi valgt at inkludere begge søgestrenge.

BOKS 3.1

Anvendt søgestreng i EBSCO.

(((marital N4 prevent*) OR (divorce N4 prevent*) OR (prevent* AND ("marital conflict" OR "marital satisfaction" OR "marital instability" OR "marital distress" OR "marital dissatisfaction" OR "marital quality" OR "marital dysfunction" OR "marital counseling" OR "marital enrichment" OR "marital functioning" OR "marital therapy" OR "marital happiness" OR "marital relations" OR "marriage counseling" OR "divorce" OR "marital adjustment" OR "family life education"))) AND (intervention* OR program*) AND (effect* OR efficacy OR outcome* OR measure*) AND (parent* OR child*)) OR ((prevent* AND (couple* OR cohabit*) AND ("relationship conflict" OR "relationship satisfaction" OR "relationship instability" OR "relationship distress" OR "relationship dissatisfaction" OR "relationship quality" OR "relationship dysfunction" OR "relationship counseling" OR "relationship enrichment" OR "relationship functioning" OR "relationship therapy" OR "relationship happiness" OR "relationship relations" OR "marriage counseling" OR "divorce" OR "relationship adjustment" OR "family life education")) AND (intervention* OR program*) AND (effect* OR efficacy OR outcome* OR measure*))

Fra 2000 og frem, kun PeerReviewede tss.

Anm.: *Angiver, at søgningen inkluderer forskellige endelser og bøjninger af det pågældende ord.

BOKS 3.2

Anvendt søgestreng i Web of Science.

(((marital NEAR/4 prevent*) OR (divorce NEAR/4 prevent*) OR (prevent* AND ("marital conflict" OR "marital satisfaction" OR "marital instability" OR "marital distress" OR "marital dissatisfaction" OR "marital quality" OR "marital dysfunction" OR "marital counseling" OR "marital enrichment" OR "marital functioning" OR "marital therapy" OR "marital happiness" OR "marital relations" OR "marriage counseling" OR "divorce" OR "marital adjustment" OR "family life education"))) AND (intervention* OR program*) AND (effect* OR efficacy OR outcome* OR measure*) AND (parent* OR child*)) OR ((prevent* AND couple* AND ("relationship conflict" OR "relationship satisfaction" OR "relationship instability" OR "relationship distress" OR "relationship dissatisfaction" OR "relationship quality" OR "relationship dysfunction" OR "relationship counseling" OR "relationship enrichment" OR "relationship functioning" OR "relationship therapy" OR "relationship happiness" OR "relationship relations" OR "marriage counseling" OR "divorce" OR "relationship adjustment" OR "family life education")) AND (intervention* OR program*) AND (effect* OR efficacy OR outcome* OR measure*))

Fra 2000 og frem.

Anm.: *Angiver, at søgningen inkluderer forskellige endelser og bøjninger af det pågældende ord.

Ud over søgningen i de fem databaser udførte vi en mindre manuel elektronisk søgning ved hjælp af Google og Google Scholar samt via en række relevante danske, norske og svenske hjemmesider. Vi vurderede, at denne manuelle søgning var et nødvendigt supplement for at kortlægge, hvilke interventioner der findes i den skandinaviske kontekst. Dertil kommer, at der kan være interventioner, der ikke er publiceret i interna-

tionale, fagfællebedømte videnskabelige tidsskrifter, men hvor effektevalueringen er beskrevet i rapportform.

- www.nova.no
- www.frodethuen.no
- www.uit.no
- www.familiestyrelsen.dk
- www.familieudvikling.dk
- www.interventionsforskning.dk
- www.prepinc.com
- www.familjecentraler.se
- www.socialstyrelsen.se.

I vores manuelle søgning anvendte vi en række relevante søgeord og kombinationer af disse. Eksempler på søgeord er: forebyggelse, samlivsbrud, skilsmisse, indsatser, interventioner, effekt, evaluering. Hvert søgeord blev oversat til henholdsvis norsk, svensk og engelsk. Fordi litteratursøgninger via Google, Google Scholar samt relevante hjemmesider ikke kun returnerer referencer til relevante studier, men i stedet ofte inkluderer resultater fra en bredere søgning, har vi i vores opgørelse over det samlede antal returnerede referencer fra den manuelle øgning kun medtaget relevante litteraturreferencer.

I Tabel 3.2 ses resultatet af vores systematiske og vores manuelle elektroniske litteratursøgninger.

TABEL 3.2

Resultat af elektronisk litteratursøgninger.

Søgning	Antal referencer
Systematisk database søgning via EBSCO's søgeflade	624
Systematisk database søgning via Web of Sciences søgeflade	335
Manuel søgning	30
Samlet antal referencer	989
Antal dubletter	408
Samlet antal referencer efter fjernelse af dubletter	581

Af ressourcemæssige hensyn har vi desværre ikke haft mulighed for at gennemføre udførlige kædesøgninger. Kædesøgning er en søgestrategi, hvor man tager udgangspunkt i de referencer, som publikationer, man ved er relevante, har citeret. Derudover benytter man også de nøgleord,

som specifikke relevante publikationer er indekserede under, til at lave endnu en søgning i de elektroniske databaser. Vi har ikke søgt i Dissertation Abstracts Online eller lignende databaser, som indeholder referencer til ph.d.-afhandlinger.

På trods af at der ikke blev gennemført en kædesøgning eller søgt efter ph.d.-afhandlinger, anslår vi, at de inkluderede studier udgør et tilfredsstillende datamateriale. Undervejs i gennemlæsningen af de inkluderede studier og i gennemgangen af deres citerede litteratur er vi ikke umiddelbart faldet over yderligere studier, som kunne være af direkte relevans for denne forskningsoversigt. Dog kan der selvfølgelig godt være studier, som er undsluppet vores opmærksomhed.

DATABEHANDLING OG ANALYSE

Alle referencer fundet i vores elektroniske søgninger blev importeret til databehandlingsprogrammet Reference Manager, der er specielt egnet til at håndtere et stort antal litteraturreferencer.

I forbindelse med import til Reference Manager er det muligt at identificere dubletter, dvs. hvor den samme reference optræder flere gange. Fordi de databaser, hvor vi har foretaget vores elektroniske søgninger, alle dækker det socialvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige felt, forventer vi et naturligt overlap, som vil producere et vist antal dubletter. Ud af de 989 referencer, vi fandt gennem vores elektroniske søgninger, var 408 referencer dubletter. Efter fjernelsen af disse dubletter udgjorde vores datamateriale 581 referencer.

Alle fundne referencer blev gennemgået via to indledende uafhængige screeninger for at ekskludere studier, der var umiddelbare irrelevante for denne forskningsoversigts formål. Hver references relevans og kvalitet blev vurderet på baggrund af vores opstillede inklusionskriterier. Disse to indledende uafhængige screeninger blev foretaget af forfatteren af denne rapport og et medlem af forskningsgruppen.

De to indledende screeninger var baseret på en gennemgang af titel og resume for hver af de 581 referencer. Der var 97 pct. enighed mellem disse to uafhængige screeninger. Bedømmelsen af de resterende 3 pct. blev foretaget på baggrund af en gennemlæsning af hele den publikation, referencen henviste til. Som følge af disse to indledende uafhængige screeninger blev 503 referencer sorteret fra. De studier, som de

resterende 78 referencer henviste til, blev indhentet og gennemgået i fuld tekst med henblik på en endelig screening.

Den grundige gennemgang af hvert af de 78 indhentede studier i den endelige screening resulterede i, at 36 studier blev sorteret fra. De resterende 42 studier blev vurderet relevante og af tilstrækkelig høj kvalitet. Det er disse 42 studier, der danner grundlaget for denne forskningsoversigt. Vores elektroniske søgninger og screeningprocessen er illustreret i et forløbsdiagram i bilagsfigur B1.1.

KAPITEL 4

DE INKLUDEREDE STUDIER

Dette kapitel beskriver resultaterne af vores elektroniske litteratursøgninger.

TYPER AF STUDIER

Ud af de 42 studier, som blev vurderet relevante og af tilstrækkelig høj kvalitet, mødte 34 alle fem af vores opstillede inklusionskriterier. Yderligere 7 studier blev vurderet så relevante, at de kunne inkluderes, på trods af at de ikke opfyldte vores krav til geografisk område (studierne var udført i Schweiz eller Tyskland). Derudover inkluderede vi også 2 centrale studier[1], som ikke opfyldte vores krav om at være publiceret efter år 2000 (publiceret i 1992 og i 1998).

Alle de inkluderede studier forsøger at besvare, hvorvidt en eller flere interventioner har den ønskede effekt, og defineres derfor som effektstudier. En forudsætning for at kunne måle en effekt i praksis er, at man ved præcist, hvad det er, man ønsker at måle effekten af. Det vil sige, at der skal foreligge en klar definition af, hvad man vil måle (fx tilfredshed i samlivet). Dernæst skal man vide, hvad de(n) givne interventions formål er, og sikre sig, at man er i stand til at måle dette på en meningsfuld måde. Typisk vil man være interesseret i a) at undersøge effek-

1. Et af disse studier var udført i Tyskland (Hahlweg m.fl., 1998).

ten af at give alle i den relevante målgruppe en bestemt intervention eller b) at sammenligne effekten af at give alle i den relevante målgruppe enten den ene eller den anden intervention.

Forskellige metodiske tilgange producerer forskellige grader af evidens for effekt. I denne forskningsoversigt inddeles de inkluderede studier i tre forskellige kategorier:

- Systematiske forskningsoversigter og meta-analyser
- Eksperimentelle studier (randomiserede) og kvasi-eksperimentelle (ikke-randomiserede) studier
- Ikke-eksperimentelle studier og ikke-systematiske forskningsoversigter.

Systematiske forskningsoversigter og meta-analyser anses for at have den største grad af evidens, og ikke-eksperimentelle studier og ikke-systematiske forskningsoversigter anses for at have den laveste grad af evidens.[2]

Tabel 4.1 viser fordelingen af de inkluderede studier.

TABEL 4.1

Fordeling af de inkluderede studier.

Kategori	Antal studier
Systematiske forskningsoversigter og meta-analyser	8
Eksperimentelle studier (randomiserede) og kvasi-eksperimentelle (ikke-randomiserede) studier	21
Ikke-eksperimentelle studier og ikke-systematiske forskningsoversigter	13
I alt	42

Fordi eksperimentelle studier, kvasi-eksperimentelle og ikke-eksperimentelle studier kun evaluerer en enkelt intervention, henviser vi til denne type studier som 'enkeltstudier'. Systematiske forskningsoversigter, meta-analyser og ikke-systematiske forskningsoversigter baserer deres vurdering af evidens på baggrund af adskillige sådanne enkeltstudier.

2. Evalueringer af den aktuelt bedste viden er et væsentligt element i evidensbaseret arbejde. Hvor eksperimentelle studier alene fokuserer på effekten af en intervention uafhængigt af den bredere kontekst, den indgår i, inkluderer systematiske forskningsoversigter og meta-analyser også perspektivet på de strukturelle og brugerorienterede forhold, interventionen foregår under.

STUDIERNES KARAKTERISTIKA

Størstedelen af de inkluderede studier var udført i USA. Hele 26 studier var amerikanske, hvorimod kun 5 studier var australske, 2 studier var svenske, 1 studie var norsk, og 1 studie var dansk. Dertil kommer de 4 schweiziske studier og de 3 tyske studier.

Tabel 4.2 viser den geografiske fordeling af de inkluderede studier.

TABEL 4.2

Den geografiske fordeling af de inkluderede studier.

Geografisk område	Reference til publikation
USA	Allen m.fl., 2012; Antle m.fl., 2013; Barnes & Brown, 2007; Blanchard m.fl., 2009; Bradley, Friend & Gottmann, 2011; Carroll & Doherty, 2003; Carson m.fl., 2004; Cordova, Warren & Gee, 2001; Cordova m.fl., 2005; Fawcett m. fl., 2010; Gambrel & Piercy, 2014; Hawkins & Fackrell, 2010; Hawkins & Ooms, 2012; Hawkins m. fl., 2008; Hawkins m. fl., 2006; Kalinka, Fincham & Hirsch, 2012; McAllister, Duncan & Hawkins, 2012; Owen m. fl., 2012; Reardon-Anderson, 2005; Renick, Blumberg & Markman, 1992; Schilling m.fl. 2003; Schultz, Cowan & Cowan, 2006; Shapiro & Gottman, 2005; Stanley m.fl., 2010; Stanley m.fl., 2007; Stanley m.fl., 2006
Australien	Halford & Bodenmann, 2013; Halford, Sanders & Behrens, 2001; Halford m.fl., 2010; Halford m.fl., 2004; Petch & Halford, 2008
Danmark	Trillingsgaard m. fl., 2012
Norge	Thuen, 2003
Sverige	Engsheden, 2009; Engsheden, Fabian & Sarkadi, 2013)
Schweiz	Bodenmann m.fl., 2006; Ledermann, Bodenmann & Cina, 2007; Pihet m.fl., 2007; Schaer, Bodenmann & Klink, 2008
Tyskland	Hahlweg m.fl., 1998; Hahlweg & Richter, 2010; Pinquart & Teubert, 2010

Med undtagelserne af de studier, der undersøger effekten af The Prevention and Relationship Enhancement Program (PREP), er de inkluderede studiers populationer relativt homogene. Selvom enkelte interventioner koncentrerer sig om bestemte målgrupper (fx par, som skal være forældre for første gang), så er langt de fleste par, der deltager i studierne, hvide heteroseksuelle par fra middelklassen.

Graden af samlivskrise parrene imellem varierede dog. Hvor nogle studier inkluderer par med forskellige grader af problemer, fokuserer andre studier enten på par med mindre problemer eller par med store problemer. Denne variation skal dog forklares med, at nogle interventioner er målrettet alle par, og andre interventioner er målrettet par med enten mindre problemer eller par med større problemer.

Der er stor variation i antallet af deltagere i hvert af de inkluderede studier. Det studie, der har den største population af par, udførte

analysen baseret på 662 par (Allen m.fl., 2012), mens det inkluderede studie, der har den mindste population af par, udførte analysen baseret på 33 par (Gambrel & Piercy, 2014).

De inkluderede studier er relativt ensartede i forhold til de tidspunkter i forløbene, hvor der er indsamlet data, og dermed den periode, som de målte effekter er baseret på. Da evalueringer af effekter nødvendigvis må indeholde en før-måling, umiddelbart inden interventionen påbegyndes, og en efter-måling, umiddelbart efter at interventionen afsluttes (Frankfort-Nachmias, 2008), er det ikke overraskende, at der er meget lidt variation i disse før- og efter-målinger.

Majoriteten af de studier, der evaluerer en enkelt intervention, udfører typisk også en opfølgningsmåling cirka 6 måneder, efter at interventionsforløbet er afsluttet. Blandt de studier, som udførte evalueringer af enkelte interventioner, forsatte cirka halvdelen med flere opfølgningsmålinger for at undersøge tilstedeværelsen af effekter på længere sigt. Sådanne yderligere opfølgningsmålinger er typisk foretaget efter 12-18 måneder.

Udfordringen i at foretage opfølgningsmålinger over længere tid, efter at et interventionsforløb er afsluttet, er, at jo længere tid, der går, desto sværere bliver det at opspore de oprindelige deltagere og motivere dem til at besvare endnu en opfølgningsmåling.

STUDIERNES FORMÅL

De inkluderede studier forsøger alle at afdække, hvorvidt deltagelse i samlivsorienterede interventioner har en effekt i forhold til at forebygge eller forhindre samlivsbrud. Selvom studierne undersøger forskellige interventioner, har de alle en fælles interesse i at undersøge interventionernes effekt på stabilitet i parforholdet. Hvorvidt et par forbliver sammen eller vælger at gå fra hinanden, er således den stærkeste indikator på, hvorvidt en intervention har haft den ønskede virkning.

Der findes kun relativt få studier, der formår direkte at måle, hvorvidt deltagelse i interventioner forebygger eller forhindrer samlivsbrud. Blandt de inkluderede studier er der seks (Bradley, Friend & Gottman, 2011; Hahlweg & Richter, 2010; Halford, Sanders & Behrens, 2001; Renick, Blumberg & Markman, 1992; Stanley m.fl., 2010; 2006), som direkte evaluerer, hvorvidt deltagelse i interventioner mindsker sandsynligheden for, at et par går fra hinanden.

En af årsagerne til, at der ikke findes flere studier, som måler den direkte effekt, er, at det er meget ressourcekrævende at opstille sådanne studier. Som tidligere nævnt er en af udfordringerne at gennemføre opfølgningsmålinger over en længere årrække. En anden central udfordring er, at studiet skal have et relativt stort antal medvirkende, for at det antal par, der går fra hinanden, er stort nok til, at man kan vurdere en egentlig statistisk signifikans.

Fordi det er yderst ressourcekrævende direkte at måle på interventioners effekter i forhold til at forebygge eller forhindre samlivsbrud, er det mere almindeligt, at man i stedet benytter indirekte mål til at undersøge interventionernes effekt på stabilitet i parforholdet. I vores datamateriale måler størstedelen af de inkluderede studier indirekte, hvorvidt deltagelse i en intervention eller flere interventioner mindsker sandsynligheden for samlivsbrud. I disse studier måles der på ændringer i parrenes evne til at kommunikere med hinanden, parrenes evne til at håndtere konflikter samt parrenes tilfredshed i deres samliv.

Størstedelen af de studier, der indirekte måler effekten af en intervention, benytter videnskabeligt validerede tests til at måle de udfald, de undersøger.

Tabel 4.3 giver et overblik over, hvilke validerede tests de inkluderede studier samlet set har brugt til at måle parrenes evner til at kommunikere, parrenes evner til at håndtere konflikter og parrenes tilfredshed i samlivet.

TABEL 4.3

De anvendte test.

Formål	Testredskaber
Evner til at kommunikere	Dyadic Adjustment Scale; Stanley-Markman Relationship Dynamics Scale; Communication Skills Test; Communication Danger Signs Scale; Reduced Sound Relationship House Questionnaire; Coding System for Marital Interaction; Marital Communication Questionnaire
Evner til at håndtere konflikter	The Relationship Confidence Scale; The Ineffective Arguing Inventory, Reduced Sound Relationship House Questionnaire; The Dyadic Coping Inventory; Self-control Scale
Tilfredshed i samlivet	The Kansas Marital Satisfaction Scale; The Marital Satisfaction Inventory; The Marital Status Inventory; The Intimate safety Questionnaire; Reduced Sound Relationship House Questionnaire; The Marital Adjustment Test; The Marital Happiness; Rating Scale; Quality of Marriage Index; Partnership Questionnaire; Mindful Attention Awareness Scale; Investment Models scale

KAPITEL 5

RESULTATER

Dette kapitel præsenterer de inkluderede studiers resultater.

INTERVENTIONERNE OG DERES EFFEKT

De inkluderede studier viser, at der findes en lang række interventioner, der på forskellige måder forsøger at hjælpe par til et godt samliv. De fleste af disse interventioner er udviklet til at forebygge problemer og fremme positive kvaliteter i par- og familielivet og har dermed også potentiale til at forebygge eller forhindre samlivsbrud.

Majoriteten af disse interventioner er dog i udgangspunktet rettet mod par, der planlægger at indgå ægteskab, er nygifte eller har været gift i flere år. Det er først inden for de seneste 5 år, at der er begyndt at dukke studier op, hvor der også indgår ugifte par i interventionernes evaluering.

Der er flere forklaringer på, hvorfor interventionerne, såvel som studierne af disse, fokuserer på gifte par. For det første kan det tage adskillige år at udvikle og teste en intervention. For eksempel baserer the Prevention and Relationship Enhancement Program (PREP), som internationalt er en af de mest omtalte interventioner, sig på mere end 30 års forskning, udvikling og efterprøvning. Samlet set betyder det, at udvikling og studier af interventioner ofte er påbegyndt i en periode, hvor det

at bo sammen og have børn sammen uden at være gift ikke var så almindeligt, som det er i dag.

Dertil skal det nævnes, at størstedelen af de identificerede interventioner såvel som de inkluderede studier af disse er baseret på amerikanske erfaringer. I USA bliver man generelt i langt højere grad gift og gifter sig i en tidligere alder, end vi gør i de skandinaviske lande (Lesthaeghe, 2010). I den forbindelse er det også vigtigt at understrege, at i sammenligning med USA er de sociale, kulturelle og økonomiske forskelle mellem at være gift og at bo sammen som par betydeligt mindre i Danmark (Kiernan, 2004; Rose-Greenland & Smock, 2013).

Interventionerne og deres effekt er vurderet på baggrund af de inkluderede eksperimentelle og kvasi-eksperimentelle studier.

THE PREVENTION AND RELATIONSHIP ENHANCEMENT PROGRAM (PREP)

Den mest velafprøvede og dokumenterede intervention er Prevention and Relationship Enhancement Program[3] (PREP), som er udviklet ved University of Denver's Center for Marital and Family Studies. PREP var oprindeligt udviklet som et undervisningsforløb til par, inden de blev gift (Stanley, 2001), men siden 1980, hvor PREP første gang blev lanceret, er programmet løbende blevet videreudviklet og opdateret. I dag findes programmet i flere udgaver og kan henvende sig til både par og enkeltpersoner.

PREP tager udgangspunkt i principper og teknikker fra kognitiv adfærdsorienteret parterapi og kommunikationsorienteret arbejde med par (Thuen, 2003). Et PREP-forløb fokuserer på at udvikle færdigheder i forhold til den indbyrdes kommunikation, konfliktløsning, forventningsafstemning og tilfredshed i samlivet (Markman, Stanley & Blumberg, 1992). I dag varer et typisk PREP-forløb 14-18 timer, og indholdet består af oplæg, gruppediskussioner, kommunikationsøvelser, udvikling af konfliktløsningsstrategier samt feedback og hjemmearbejde (Thuen, 2003; Trillingsgaard m.fl., 2012).

I tidlige beskrivelser af PREP defineres programmet som en empirisk baseret intervention designet til at forebygge ægteskabelig krise og skilsmisse. Den første evaluering af PREP bestod af et randomiseret studie, hvor Renick m.fl. (1992) fulgte to ensartede grupper af par. Den

3. Til tider også refereret til som The Prevention and Relationship Education Program.

ene gruppe havde deltaget i PREP (eksperimentgruppen), og den anden gruppe havde ikke deltaget i PREP (kontrolgruppen). De to grupper blev fulgt i op til 10 år med årlige opfølgningsmålinger. Studiet viste, at de par, der havde været igennem et PREP-forløb, havde signifikant mere stabile forhold, end de par, der ikke havde deltaget i PREP-interventionen. 5 år efter at interventionen var afsluttet, var 8 pct. af de par, der deltog i PREP, blevet skilt eller separeret, mens 16 pct. i kontrolgruppen var blevet skilt eller separeret.

Da en del par fra eksperimentgruppen faldt fra, allerede inden interventionen startede, eller ikke gennemførte hele forløbet, var der en begrundet mistanke om selektionsproblemer i forhold til, hvem der deltog i PREP-interventionen. Derfor gentog man studiet, og dette repliceringsstudie bekræftede resultaterne fundet i det første studie. Begge studiers meget lovende resultater lider dog under, at de er baseret på et forholdsvist lille antal par. Derudover er efterprøvningerne af PREP blevet kritiseret for kun at analysere på forskelle mellem eksperimentgruppen og kontrolgruppen uden at diskutere, om interventionen kan have forskellig virkning hos forskellige typer af personer. Kombinationen af indledende lovende resultater kombineret med et behov for yderligere forskning for at fastslå effekten af PREP har været medvirkende til, at interventionen har fået stor opmærksomhed.

Blandt de inkluderede studier er der 11 enkeltstudier, som evaluerer effekten af PREP. Et interessant perspektiv i denne gruppe af studier er, at de alle afprøver effekten af PREP hos specifikke grupper eller i nye kontekster.

Schilling m.fl. (2003) fandt i deres amerikansk-baserede studie, at PREP generelt havde positive effekter, men at der var afgørende forskelle blandt mænd og kvinder om, hvordan dele af PREP-budskabet blev fortolket. Hos mænd gav forbedret kommunikation også udslag i større tilfredshed med samlivet, hvorimod en forbedret kommunikation hos kvinder betød mindre tilfredshed med samlivet. Kvindernes reducerede tilfredshed med samlivet betød en øget risiko for kriser i parforholdet i løbet af de efterfølgende 5 år (Schilling m.fl., 2003). Schilling m.fl.s studie blev kritiseret for kun at inkludere 39 kvinder og 38 mænd, hvilket er et meget begrænset antal medvirkende. I et amerikansk-baseret studie undersøgte Stanley m.fl. (2007), hvorvidt den negative effekt Schilling m.fl. (2003) havde fundet, kunne gentages i et studie med et tilstrækkelig stort antal medvirkende par. Stanley m.fl. fandt kun positive effekter af PREP.

Ud over at argumentere for vigtigheden af at have et tilstrækkeligt stort antal medvirkende par i sine studier understregede Stanley m.fl. (2007) også betydningen af at specificere og tolke de anvendte statistiske modeller korrekt.

Forskning har vist, at børn, der oplever deres forældre blive skilt eller have voldsomme konflikter, oftere selv oplever samlivsbrud (Burns & Dunlop, 1998; Sassler, Cunningham & Lichter, 2009). I et australsk-baseret studie undersøgte Halford, Sanders og Behrens (2001) effekten af en version af PREP, som var udvidet med et fokus på selvregulering (Self-PREP). Fokus i dette studie var på parrenes evne til at kommunikere. De medvirkende par blev stratificeret i høj- og lavrisikogrupper baseret på erfaringer fra deres opvækst. Par, som havde skilte forældre, eller som havde oplevet vold mellem forældrene, blev placeret i gruppen med høj risiko for samlivsbrud. Halford, Sanders og Behrens fandt, at hvis man ikke differentierede mellem høj- og lavrisikogrupperne, men blot evaluerede effekten af interventionen samlet for alle de medvirkende, så havde Self-PREP ingen signifikant effekt. Hvis man derimod betragtede effekterne fra høj- og lavrisikogrupperne hver for sig, havde interventionen en stærk positiv effekt for de par, der var i højrisikogruppen, men ingen effekt for de par, der var i lavrisikogruppen.

Det er ikke kun i forbindelse med faktorer i opvæksten, der er fundet variation i effekten af PREP. Fordi begrænsede socioøkonomiske ressourcer kan have en negativ betydning for stabiliteten af et parforhold (Conger, Conger & Martin, 2010), undersøgte Owen m.fl. (2012) i et amerikansk-baseret studie, hvorvidt PREP var effektiv blandt ugifte etniske minoritetspar med lav indkomst. Resultaterne viste, at både blandt etniske minoritetsmænd og -kvinder med lav indkomst havde PREP en positiv indflydelse på parrenes kommunikation, konflikthåndtering og tilfredshed i samlivet. Denne positive indflydelse var signifikant stærkere, end hvad der har været rapporteret fra andre studier, hvor de medvirkende hovedsagligt har været hvide par fra middelklassen. Dog havde Owen m.fl. ikke mulighed for at inkludere baggrundsvariable som fx længden af de medvirkendes forhold og antallet af børn, de havde sammen.

Et andet amerikansk-baseret studie fandt, ligesom Owen m.fl., at PREP havde effekt blandt personer med lav indkomst. Antle m.fl. (2013) undersøgte effekten af 'Within My Reach', som er en version af PREP specielt udviklet til socialt og økonomisk udsatte enkeltpersoner. Denne version af PREP fokuserer på at udvikle færdigheder i forhold til kom-

munikation, konflikthåndtering, samt hvordan man opbygger tryghed og tillid i et parforhold. Antle m.fl. fandt positive effekter i forhold til alle tre typer færdigheder.

Der findes også en version af PREP, som er udviklet specielt til par ansat i hæren (PREP for Strong Bonds). Rationalet bag at udvikle en version specielt til par, der er tilknyttet hæren, er, at disse par er udsatte i forhold til at opleve pludselige omskiftninger. Disse skift kan fx ske i form af udsendelse eller deltagelse i kamp. I et amerikansk-baseret studie fandt Stanley m.fl. (2010), at PREP for Strong Bonds havde en direkte effekt på, hvorvidt gifte par ansat ved hæren var blevet skilt 1 år efter, at interventionen var afsluttet. Hvor 6 pct. af kontrolgruppen var blevet skilt, var 2 pct. af eksperimentgruppen blevet skilt.

Allen m.fl. (2012) efterprøvede også PREP for Strong Bonds, men fokuserede på betydningen af utroskab. Interventionen resulterede i positive effekter i forhold til tilfredshed i samlivet både blandt par, der havde oplevet utroskab, såvel som hos par, der ikke havde oplevet utroskab. I forhold til evner til at kommunikere viste resultaterne dog ikke de samme positive effekter blandt par, der havde oplevet utroskab, som hos par, der ikke havde oplevet utroskab.

En udfordring, som mange af de inkluderede studier står overfor, er, at de ikke i tilstrækkelig grad tager højde for potentielle selektionsmekanismer[4] (DeMaria, 2005; Trillingsgaard m.fl., 2012). Denne udfordring får opmærksomhed i tre skandinaviske studier. I et svensk-baseret studie af effekten af PREP hos gravide par finder Engsheden (2009) ingen umiddelbare positive effekter af PREP-interventionen 6 måneder efter, at interventionen er afsluttet. Resultaterne fra Engsheden-studiet er i overensstemmelse med resultaterne fra et dansk-baseret studie af Trillingsgaard m.fl. (2012). Dette studie afdækker, hvorvidt PREP har effekt blandt par, der ventede deres første barn sammen. De medvirkende par blev fulgt over 2 år, og heller ikke i dette studie kunne der identificeres effekter af PREP. Fordi Trillingsgaard m.fl. har et tilstrækkeligt antal medvirkende par og tager eksplicit højde for selektionseffekter, er resultaterne meget robuste. Fraværet af effekt blandt gravide par indikerer derfor, at graviditetspe-

4. Selektion i statistisk forstand henviser til, hvorvidt der er en eller flere ikke-målte faktorer, som kan være afgørende for, hvorvidt en person eller et par er inkluderet i et studie. En sådan faktor skal have indflydelse på (være korreleret med) det, som et studie undersøger (Treiman, 2009). Et eksempel kan være, at et par måske kun deltager i en intervention, hvis de selv oplever, at de har krise i deres parforhold. Derfor er udvælgelsen (selektionen) til stikprøven ikke tilfældig, men afhængig af, om parrene selv oplever, de har krise i deres parforhold.

rioden sandsynligvis ikke er et optimalt tidspunkt for interventioner, der – som PREP – fokuserer på at udvikle færdigheder og fremme positive kvaliteter (Trillingsgaard m.fl., 2012).

Engsheden, Fabian og Sarkadi (2013) viser endvidere i endnu et svensk-baseret studie, hvilke selektionsprocesser der er i spil i forbindelse med at tilbyde en intervention som PREP til alle gravide. Resultaterne fra dette studie viser, at gravide par, der valgte at deltage i PREP, oftere havde kendt hinanden kortere tid, var ugifte og var førstegangsfødende. Derudover var de gravide par, der deltog i PREP, i udgangspunktet også dårligere til at kommunikere, udviste flere depressive symptomer og rapporterede en dårligere helbredstilstand.

COUPLES COPING ENHANCEMENT TRAINING (CCET)

En anden intervention, der i de seneste år har modtaget international opmærksomhed, er Couples Coping Enhancement Training (CCET). CCET er udviklet i Schweiz i 1996. CCET tager udgangspunkt i forskning om stress og coping og har til formål at reducere kriser i parforholdet og derved forebygge samlivsbrud. Dog understreges det, at CCET ikke kan træde i stedet for parterapi. CCET anbefales heller ikke til par, som allerede overvejer at blive skilt, eller som oplever en stor krise (Bodenmann m.fl., 2006).

CCET er et 18-timers forløb, hvor der fokuseres på at forbedre parrenes coping strategier og derigennem reducere potentielle problemer med kommunikation. Forløbet indeholder oplæg, diagnosticering af stressniveau, øvelser samt rollespil og feedback (Bodenmann & Shantinath, 2004). Blandt de inkluderede studier er der 4 enkeltstudier, som evaluerer effekten af CCET. Alle 4 studier er udført i Schweiz.

Bodenmann m.fl. (2006) undersøgte i et af de første internationalt publicerede studier af CCET, hvorvidt interventionen kunne forbedre kvaliteten i parhold. De, der deltog i interventionen, var alle midaldrende par, som havde levet sammen i adskillige år. Fælles for parrene var, at parforholdenes kvalitet var lav, da interventionen begyndte. Selvom studiet påviser positive effekter af CCET, er det problematisk, at det kun er baseret på par, som alle selv har udvist interesse for at deltage i interventionen.

Denne metodiske udfordring bliver modificeret i et andet CCET-studie af Ledermann, Bodenmann og Cina (2007), som afdækkede, hvorvidt der kunne dokumenteres en effekt af CCET blandt par med børn i alderen 2-12 år, og som oplever stress i forhold til børnenes op-

vækst. I dette studie fandt Ledermann, Bodenmann og Cina positive effekter af interventionen for både mænd og kvinder, umiddelbart efter at forløbet var afsluttet. Disse positive effekter var særligt stærke blandt kvinderne. Dog var alle effekter udlignet ved opfølgningsmålingerne efter 6 måneder og efter 1 år.

Stress-relaterede kriser i parforholdet påvirker ikke kun mentale tilstande, men kan også manifestere sig fysisk (Robles & Kiecolt-Glaser, 2003). Pihet m.fl. (2007) evaluerede derfor, hvorvidt CCET var effektiv i forhold til at forbedre både det mentale og det fysiske velbefindende. Resultaterne viste, at CCET havde en positiv effekt på mentalt velbefindende både hos mænd og kvinder, og at denne effekt var stabil i opfølgningsmålingen 1 år efter, at interventionen var afsluttet. Dog kunne det ikke påvises, at interventionen havde nogen effekt på det fysiske velbefindende.

Der kan være mange årsager til, at par oplever kriser i deres forhold. I de senere år har der været et stigende fokus på, at det kan være svært at skabe en fornuftig balance mellem arbejdsliv og familieliv. Arbejde og parforhold er ikke længere to separate domæner, men i stedet tæt forbundne og kan påvirke hinanden positivt såvel som negativt (Edwards & Rothbard, 2000; Rogers & May, 2003). Schaer, Bodenmann og Klink (2008) undersøgte effekten af at introducere CCET på en arbejdsplads. I denne kontekst producerede CCET positive effekter i forhold til parrenes coping og evner til at kommunikere. Hvor de positive effekter var vedvarende hos den del af parret, på hvis arbejdsplads CCET var blevet implementeret, var der ingen langsigtede effekter hos den del af parret, som ikke var tilknyttet arbejdspladsen. Dette studie er det første CCET-studie, som har et stærkt evidensorienteret forskningsdesign, hvilket gør, at de fundne effekter kan anses som mere robuste i forhold til tidligere CCET-studier.

ANDRE PROGRAMMER

Ein Partnerschaftliches Lernprogramm (EPL) er en intervention, der ligesom PREP er baseret på en kognitiv adfærdstilgang. EPL er udviklet i Tyskland og består af 6 sessions designet til at lære par at kommunikere og løse problemer effektivt. Blandt de inkluderede studier er der 2 enkeltstudier, som evaluerer effekten af EPL. Begge studier er udført i Tyskland.

EPL udmærker sig ved, at der er påvist langsigtede effekter af interventionen. Hahlweg m.fl. (1998) fandt i forbindelse med en opfølgningsmåling 5 år efter, at interventionen var afsluttet, at 4 pct. i eksperi-

mentgruppen var blevet skilt, mens at det gjaldt for 16 pct. i kontrolgruppen. De par, der havde deltaget i EPL, kommunikerede også mere positivt med hinanden relativt til kontrolgruppen.

Ligeledes i det andet studie finder Hahlweg og Richter (2010) i en opfølgningsmåling 11 år efter, at parrene har afsluttet EPL-interventionen, at skilsmisseraten er signifikant lavere blandt par, der har deltaget i EPL. På trods af at begge studier i udgangspunktet har et evidensbaseret forskningsdesign, er resultaterne baseret på forholdsvist få medvirkende par. Derudover er der ingen tilgængelig viden om, hvorvidt interventionen potentielt har forskellig virkning hos forskellige typer af personer.

Couple CARE er en intervention udviklet til at hjælpe semiprofessionelle rådgivere og undervisere til effektivt at vejlede par, som ønsker at styrke deres forhold. Couple CARE består af 6 sessioner, hvor der i hver session bliver introduceret ideer og øvelser associerede med sunde parforhold. Interventionen er udviklet i Australien.

I et australsk-baseret studie evaluerede Halford m.fl. (2004), hvorvidt Couple CARE havde positive effekter på evnen til at kommunikere, tilfredshed i samlivet og parforholdets stabilitet. Resultaterne viste, at Couple CARE havde positiv indflydelse på tilfredshed i samlivet og parforholdenes stabilitet i de første år efter barnets fødsel.

Relationship Evaluation (RELATE) er også en australsk intervention udviklet i 1997 ved Bringham University's Marriage Study Consortium. RELATE er et spørgeskema med 276 spørgsmål, som fokuserer på tilfredshed i samlivet. Spørgsmålene handler om personlighed og værdier, støtte fra familie og venner, kommunikationsfærdigheder samt opvækst og baggrund. Formålet med RELATE er at påvirke par til at have meningsfyldte diskussioner om emner, der har vist sig at have betydning for, hvor tilfreds man er i sit parforhold.

I et australsk-baseret studie afprøvede Halford m.fl. (2010), hvorvidt der var positive effekter forbundet med at kombinere RELATE og Couple CARE i forhold til parrenes kommunikation og tilfredshed i samlivet. Halford m.fl. fandt, at kombinationen af RELATE og Couple CARE havde positive og langsigtede effekter hos kvinderne, men blandt mændene var der ikke noget ekstra at hente ved at give dem både RELATE og Couple CARE.

The Marriage Check-up (MC) er en intervention, som har til formål at forbedre tilfredshed med parforholdet og øge parforholdets stabilitet.

Det gøres ved at motivere parrene til en øget intimitet og accept af hinandens forskelligheder. MC består af to sessioner og er udviklet i USA.

I et amerikansk-baseret studie undersøgte Cordova, Warren og Gee (2001), om MC havde positive effekter på tilfredsheden i samlivet. Resultaterne indikerede sådan en effekt, men det var ikke muligt at fremlægge robuste estimater. I et andet amerikansk-baseret studie fandt Cordova m.fl. (2005), at MC viste sig effektivt som et skub i den rigtige retning. Da begge disse studier af MC skal betragtes som en del af udviklingsarbejdet med MC, betegnes resultaterne bedst som præliminært.

Creating Healthy Relationships Program (CHRP) er en intervention specielt udviklet til par med lav indkomst og tilbøjelighed til voldelig adfærd. De skriftlige materialer er let læselige, og der afholdes gruppesessioner med mellem seks og otte par i hver gruppe. Sessionerne indeholder videoklip, gruppediskussioner og praktiske øvelser. CHRP er udviklet i USA.

I en amerikansk-baseret undersøgelse viste Bradley, Friend og Gottman (2011), at CHRP havde en positiv effekt på kvinders tilfredshed med samlivet og for mænds konflikthåndtering. Dog gav disse positive effekter sig ikke udslag i, at færre par i eksperimentgruppen gik fra hinanden i forhold til kontrolgruppen.

Mindfulness-based Relationship Enhancement. Mindfullness har i de seneste år fået stigende opmærksomhed, og flere forskellige mindfulness-baserede tiltag er under udvikling. Et af de første studier, der eksplicit benyttede og dermed udviklede og testede en intervention forankret i mindfulness, var Mindfulness-based Relationship Enhancement. Denne intervention bygger på stress reduktion og er udviklet til par, der ikke er i markant krise. Udgangspunktet er at forebygge ved at udvikle parrenes evner til at håndtere stress. Interventionen består af otte ugentlige sessioner af 2,5 timers varighed samt en session af 7 timers varighed (Carson m.fl., 2004). Ud over at lære at arbejde med mindfulness via meditation og øvelser indeholder interventionen også undervisning i at udvikle færdigheder, forskellige øvelser, gruppediskussioner og hjemmearbejde.

I et amerikansk-baseret studie undersøgte Carson m.fl. (2004) effekten af at deltage i Mindfulness-based Relationship Enhancement-interventionen. Resultaterne viste, at sammenlignet med kontrolgruppen havde deltagerne i interventionen et bedre fungerende forhold ved opfølgningsmålingen 3 måneder efter, at interventionen var afsluttet.

For at fastslå, hvilken rolle mindfulness har i forhold til tilfredsheden i samlivet og konflikthåndtering, udførte Barnes og Brown (2007)

to undersøgelser. Begge undersøgelser viste, at en højere grand af mindfulness har signifikant positiv betydning for tilfredsheden i samlivet og evnen til at håndtere konflikter.

Dog mangler der stadig viden om, hvorvidt de positive effekter, som kan påvises i forhold til mindfulness, også er signifikante over en længerevarende periode og blandt mere forskelligartede populationer.

INTERVENTIONER MED FOKUS PÅ GRAVIDE PAR OG NYBAGTE FORÆLDRE

Power of Two Online er en internetbaseret intervention udviklet i USA. Formålet med interventionen er at øge parrenes tilfredshed med samlivet og øge deres evne til at håndtere konflikter. Power of Two Online er specielt udviklet til gravide par. Parrene afgør selv, hvor meget tid de ønsker at bruge på programmet.

I et amerikansk-baseret studie påviste Kalinka, Fincham og Hirsch (2012) positive effekter både i forhold til tilfredshed i samlivet og konflikthåndtering blandt gravide par. Dog var det en forholdsvis lille population, studiet gennemførtes på, og opfølgningsmålingen fandt sted allerede efter 1-2 måneder.

Marriage Moments Program er en intervention udviklet til at undgå problemer i parforholdet det første år som nye forældre. Interventionen består af en tekstbog, hvor der også indgår forskellige øvelser. Udgangspunktet er at styrke parforholdets fordele og at øge parrenes indbyrdes partnerskab. Marriage Moments er udviklet i Australien.

På trods af at deltagerne vurderede interventionen positivt og var glade for, at de havde været med, viste Hawkins m.fl. (2006) i et australsk-baseret studie, at interventionen ingen målbar effekt havde.

Bringing Baby Home er også en intervention udviklet i USA, som har til formål at styrke parforholdet blandt gravide par ved at imødegå nogle af de udfordringer, man oplever som forældre. Interventionen består af en 2-dages workshop, hvor der indgår oplæg, rollespil og øvelser i at håndtere konflikter og vedligeholde partnerskab og intimitet i forholdet.

I et amerikansk-baseret studie af Shapiro og Gottman (2005) viste resultaterne, at Bringing Baby Home havde positive effekter på parforholdenes kvalitet, såvel som på både mænd og kvinders depressive symptomer og konflikthåndtering.

Becoming a Family Project er også en intervention udviklet i USA og består af 24 ugentlige gruppesessioner. Disse sessioner er semistrukturerede med fokus på at afhjælpe konflikter i forbindelse med partnernes

forskelligheder. Derudover arbejdes der også med at ændre negative opfattelser af egenskaber til positive og at afbryde eskalerende udveksling af negative følelser (Cowan & Cowan, 2000). Hver session består af 2,5 timers diskussion og samtale.

I et amerikansk-baseret studie fandt Schultz, Cowan og Cowan (2006), at par der havde deltaget i Becoming a Family Project, havde mere stabile forhold sammenlignet med kontrolgruppen ved opfølgningsmålingen 1 år efter, at interventionen var afsluttet. Denne positive effekt var dog ikke længere signifikant ved en opfølgningsmåling 5 år efter, at interventionen var afsluttet.

Mindful Transition to Parenthood Program tager udgangspunkt i mindfulness og er en intervention, som er udviklet i USA. Interventionen består af 4 ugentlige gruppesessioner af 2 timers varighed. Ud over at lære at arbejde med mindfulness via meditation og øvelser cirka 15 minutter dagligt indeholder interventionen også struktureret undervisning i at udvikle færdigheder (Gambrel & Piercy, 2014).

Undersøgelsen viste desuden, at hos mænd, der deltog i Mindful Transition to Parenthood Program-interventionen, var der en positiv effekt i forhold til tilfredsheden med samlivet. Interventionen havde ingen dokumenterede effekter blandt kvinder.

SYSTEMATISKE REVIEWS OG META-ANALYSER

Et systematisk review er en struktureret gennemgang af litteraturen inden for et bestemt forskningsområde med det formål kritisk at vurdere, hvilken evidens der findes. En meta-analyse består af en sammenfattende analyse af tidligere studer med samme fokus. Formålet er at skabe et overblik ved at indhente data fra tidligere studier og lave en samlet analyse, hvorved der potentielt opnås større præcision og statistisk styrke.

SYSTEMATISKE REVIEWS

Blandt de inkluderede studier er to systematiske reviews, som begge er udført i USA. Det første systematiske review fokuserer på evidensen i forhold til interventioner, der er målrettet par, der endnu ikke er gift (Carroll & Doherty, 2003). Dette review inkluderer 22 studier, hvoraf det ældste studie er fra 1965, og det seneste studie er fra 2001. Konklusionen på baggrund af den indsamlede viden er, at interventioner, der er målret-

tet par, der endnu ikke er gift, generelt er effektive. Disse interventioner har positive effekter i form af at styrke parrenes relationer til hinanden og deres tilfredshed i samlivet. Disse effekter er dog kun påvist som kortsigtede resultater. Der er således ikke evidens for, at interventioner, der er målrettet par, der endnu ikke er gift, har langsigtede effekter.

Det andet systematiske review giver et mere generelt billede af interventioner, der er målrettet par (Reardon-Anderson, 2005). Dette review inkluderer 39 studier, hvoraf det ældste er fra 1971, og det seneste er fra 2002. Konklusionen på baggrund af de inkluderede studier er, at interventioner målrettet par generelt er til gavn for de par, der deltager i dem. Dog identificerer Reardon-Anderson en række metodiske udfordringer i flere af studierne, der gør, at kvaliteten af de påviste effekter skal tolkes med forbehold. Derudover findes der for 32 ud af de 39 studier ikke nogen opfølgningsmålinger ud over post-testen, som foretages umiddelbart efter interventioners afslutning. Det betyder, at det ikke er muligt at fastslå, hvorvidt de påviste effekter er vedvarende på kort eller på længere sigt.

META-ANALYSER

Blandt de inkluderede studier er seks meta-analyser. Fælles for meta-analyserne er, at de alle er publiceret inden for de seneste 5 år.

Den første meta-analyse (Hawkins m.fl., 2008) inkluderede 117 studier. På baggrund af de 117 inkluderede studier fandt Hawkins m.fl., at interventionerne producerer positive effekter af moderat størrelse både i forhold til parforholdenes kvalitet og i forhold til parrenes evner til at kommunikere. De studier, hvor der var foretaget opfølgningsmålinger, viste ingen umiddelbare tegn på, at de positive effekter aftog med tiden. Der var ingen indikationer af, at de påviste effekter skulle være forskellige for mænd og kvinder. Dog var der ikke nok diversitet i de inkluderede studier til at fastslå, hvorvidt der var variation i interventionernes effekt blandt udsatte grupper.

Den anden meta-analyse (Blanchard m.fl., 2009) inkluderede 143 studier og heriblandt studier, hvor også udsatte grupper deltog. På baggrund af de 143 inkluderede studier konkluderede Blanchard m.fl., at interventionerne kun har små effekter i forhold til parrenes evne til at kommunikere. Derudover kan der dokumenteres langsigtede effekter for velfungerende par, hvorimod der kun kan findes evidens for kortsigtede effekter blandt mere udsatte og kriseramte par.

Netop hvorvidt interventioner har positive effekter for udsatte par var fokus i den tredje meta-analyse (Hawkins & Fackrell, 2010). Denne analyse inkluderede 15 studier. På baggrund af de 15 inkluderede studier påviste Hawkins og Fackrell, at for par med lav indkomst kan interventionerne producere moderate positive effekter i forhold til parforholdenes kvalitet og parrenes evner til at kommunikere.

Yderligere variation i de producerede effekter blev fundet i den fjerde meta-analyse (Fawcett m.fl., 2010). Denne analyse inkluderede 47 studier, heriblandt 9 upublicerede studier. Når de upublicerede studier var inkluderet i analysen, kunne der ikke vises, at interventionerne forbedrede parforholdenes kvalitet. Dog kunne der etableres evidens for, at interventionerne har positive effekter i forbindelse med parrenes evne til at kommunikere.

Hvor de første fire meta-analyser har koncentreret sig om at vurdere evidensen i forhold til bestemte grupper, koncentrerede den femte meta-analyse (McAllister, Duncan & Hawkins, 2012) sig om interventionernes indlæringsform. I denne meta-analyse var omdrejningspunktet, hvorvidt der kunne dokumenteres effekter af interventioner, der fortrinsvis indebar selvstudie, dvs. at deltagerne selv gennemgik materialet. Denne analyse inkluderede 16 studier af interventioner, der fortrinsvist indebar selvstudie, og 13 studier af interventioner, hvor der indgik både selvstudie og traditionel undervisning. Der kunne kun påvises en meget lille effekt af interventioner med selvstudie i forhold til parrenes evne til at kommunikere. Derimod kunne der blandt de interventioner, hvor der indgik både selvstudie og traditionel undervisning, dokumenteres signifikante positive effekter i forhold til kvaliteten af parforholdet samt parrenes evne til at kommunikere. Derudover viste en sammenligning af påviste effekter med interventioner uden selvstudie, at interventioner, hvor der indgik både selvstudie og traditionel undervisning, producerede de største effekter.

Ligesom den femte meta-analyse introducerede den sjette meta-analyse (Pinquart & Teubert, 2010) et alternativt perspektiv. Den sjette meta-analyse fokuserede på interventionens timing. Meta-analysen inkluderede 24 studier og evaluerede, hvorvidt parforholdsrelaterede interventioner havde effekt for par, der blev forældre for første gang. Generelt kunne der kun påvises små effekter i forhold til parrenes evne til at kommunikere såvel som deres tilfredshed i samlivet. Der kunne imidlertid påvises større effekter, hvis interventionerne indeholdt mere end 5 sessioner, hvis forløbet begyndte under graviditeten og forsatte efter

fødslen, samt hvis interventionerne var ledet af professionelle frem for semi-professionelle.

IKKE-SYSTEMATISKE REVIEWS

Blandt de inkluderede studier er fire ikke-systematiske reviews. Sammenlignet med systematiske reviews betegnes ikke-systematiske reviews bedst som en gennemgang af litteraturen inden for et givet forskningsfelt. Formålet er som oftest at give et overblik over en eller flere bredere problemstillinger. Der opstilles ikke specifikke krav til metode eller fastsættes konkrete søgetermer på forhånd.

Det første ikke-systematiske review fokuserer på evidensen i forhold til samlivsbrud og psykisk helse (Thuen, 2003). Dette review har til formål at belyse interventioner målrettet a) par, som endnu ikke har udviklet problemer i parforholder, b) par, som har udviklet problemer i parforholdet, og c) par, som har oplevet samlivsbrud. På baggrund af den viden, der er til rådighed fra slutningen af 1980'erne og frem til 2003, konkluderer dette review, at der er belæg for, at forebyggende interventioner kan have en positiv effekt i forhold til samlivsbrud. Det gælder særligt de interventioner, som er målrettet par i den tidlige fase af deres forhold.

Det andet ikke-systematiske review omhandler specifikt interventioner målrettet gravide par og nybagte forældre og inkluderer 25 studier, som alle er randomiserede kontrollerede forsøg publiceret mellem 1992 og 2006 (Petch & Halford, 2008). I dette review konkluderes det, at de fleste interventioner har til formål at styrke enten parforholdet eller rollen som nye forældre. Kun få interventioner er designet til både at kunne styrke parforholdet og rollen som nye forældre. De mest effektive interventioner synes at være dem, som a) er tilgængelige hjemmefra, b) hvor konkrete færdigheder trænes, og c) er målrettet par, der har stor sandsynlighed for ikke at kunne tilpasse sig rollen som forældre.

Det tredje ikke-systematiske review vurderer, at der er generel empirisk evidens for virkningen af interventioner målrettet par med lav indkomst (Hawkins & Ooms, 2012). Dette review tager udgangspunkt i praktiske erfaringer såvel som empirisk evidens. Konklusionen er, at par med lav indkomst, som bliver tilbudt at deltage i vel-designede interventioner, er tilfredse med deres erfaringer. Også i forhold til den empiriske evidens findes der studier, som dokumenterer positive – omend besked-

ne – effekter blandt denne gruppe af par. Disse effekter er dog kun dokumenteret som kortvarige effekter, og mere forskning er nødvendig for at opnå et fuldstændigt billede af, om de programmer, denne gruppe tilbydes generelt, har de ønskede effekter.

Det fjerde ikke-systematiske review omhandler specifikt interventioners effekt på at vedligeholde tilfredshed i samlivet på længere sigt (Halford & Bodenmann, 2013). Dette review er baseret på 17 studier og konkluderer, at strukturerede interventioner med 9 til 20 timers undervisning kan producere kortvarige forbedringer i forhold til parrenes evner til at kommunikere og deres tilfredshed i samlivet. Dog findes der ingen studier, som på tilstrækkelig vis tester langsigtede positive effekter i forhold til parrenes tilfredshed i samlivet. Det er blandt par med mange risikofaktorer i forhold til at opleve forringet tilfredshed i samlivet, at man finder de største effekter af interventionerne. Derfor bør fremtidig forskning arbejde mod at klarlægge, hvordan forskellige grader af risikofaktorer spiller ind på de påviste effekter.

ANDRE STUDIER

Blandt de inkluderede studier er der et studie, der skiller sig ud ved at undersøge, om deltagelsen i interventioner målrettet par, der endnu ikke var blevet gift, har betydning for stabiliteten af parforholdet i den generelle befolkning (Stanley m.fl., 2006). Dette studie er baseret på longituditionelle, retrospektive survey-data, og der kan derfor kun bestemmes ikke-kausale sammenhænge.

I dette amerikansk-baserede studie finder Stanley m.fl. (2006) i deres repræsentative survey-data, at der er en klar positiv sammenhæng mellem deltagelse i interventioner målrettet par, der endnu ikke var blevet gift, og sandsynligheden for ikke at blive skilt. Denne sammenhæng var robust uanset etnicitet, indkomst og uddannelse. Selvom det er svært fuldstændigt at udelukke selektionsbias i ikke-eksperimentelle studier, er denne risiko minimeret i dette studie, da der er kontrolleret for de variable, der som oftest forbindes med selektionsbias (fx religiøsitet, tilstedeværelsen af børn, og hvor lang tid parret har kendt hinanden).

KAPITEL 6

DISKUSSION

Dette kapitel sammendrager vores hovedresultater og vurderer interventionernes generelle evidens. Derudover beskrives forskningsoversigtens begrænsninger.

SAMMENDRAG AF HOVEDRESULTATER

Vores formål var at afsøge, opsummere og evaluere effekten af eksisterende programbaserede interventioner målrettet forældre og par, og som har til hensigt at forebygge eller forhindre samlivsbrud. Et skematisk sammendrag af de inkluderede studier findes i bilagstabellerne B1.1-B1.4.

Vores litteratursøgning resulterede i 42 studier, som alle undersøgte en eller flere interventioners direkte eller indirekte effekt i forhold til at forebygge eller forhindre samlivsbrud.

Af disse 42 inkluderede studier omhandler 11 studier Prevention and Relationship Enhancement Program og 4 studier Couple Coping Enhancement Training. Derudover blev yderligere 12 interventioners effekt efterprøvet blandt de inkluderede studier: Ein Partnershaftliches Programm (2 studier), Couple CARE (1 studie), Relationship Evaluation (1 studie), The Marriage Check-up (2 studier), Creating Healthy Relationships Program (1 studie), Mindfulness-based Relationship Enhancement

(2 studier), Power of Two Online (1 studie), Mariage Moments Program (1 studie), Bringing Baby Home (1 studie), Becoming a Family Project (1 studie), Mindful Transition to Parenthood Program (1 studie). I tillæg til disse 28 studier er 2 systematiske reviews og 6 meta-analyser. Derudover er der 4 ikke-systematiske reviews og 3 andre studier.

I alt blev 14 forskellige interventioner evalueret i de inkluderede studier. Majoriteten af de evaluerede interventioner tager udgangspunkt i kognitiv adfærdsterapi samt kommunikationsorienteret praksis. Nogle af interventionerne inddrager også stress og coping som centralt omdrejningspunkt. Dertil kommer to interventioner, som tager udgangspunkt i mindfulness.

Der er stor variation i, hvor lang tid de forskellige interventioner strækker sig over. Nogle interventioner afsætter mere end 20 sessioner, hvorimod andre interventioner kun afholder 2 sessioner. Sessionerne er som oftest gruppebaserede og varer 2,5 time. Derudover er der interventioner, hvor deltagerne selv bestemmer, hvor meget tid de vil bruge. Dette er især tilfældet med interventioner, der udelukkende er internetbaserede.

Til trods for forskelle i interventionernes varighed er de forholdsvis ens i forhold til de praktiske komponenter, der indgår. Størstedelen af interventionernes materiale indeholder oplæg, diskussion af specifikke emner, kommunikationsøvelser og udvikling af konfliktløsningsstrategier.

DEN GENERELLE EVIDENS

Overordnet viser gennemgangen af de inkluderede studier, at størstedelen af studierne konkluderer, at de interventioner, der undersøges, har positive effekter.

Blandt de inkluderede studier er der 7 studier, som direkte vurderer interventioner, som kan forebygge eller forhindre samlivsbrud:

- Renick, Blumberg og Markman (1992) finder et lavere antal samlivsbrud blandt par, der modtog PREP
- Stanley m.fl. (2010) finder et lavere antal samlivsbrud blandt par, der modtog PREP for Strong Bonds
- Hahlweg m.fl. (1998) finder et lavere antal samlivsbrud blandt par, der modtog EPL
- Hahlweg og Richter (2010) finder et lavere antal samlivsbrud blandt par, der modtog EPL

- Halford m.fl. (2004) finder, at par, der har deltaget i Couple CARE, har mere stabile forhold
- Schultz, Cowan og Cowan (2006) finder, at par, der har deltaget i Becoming a Family Project, har mere stabile forhold
- Stanley m.fl. (2006) finder en positiv sammenhæng mellem deltagelse i interventioner, inden ægteskabet indgås, og sandsynligheden for ikke at blive skilt.

Især Renick, Blumberg og Markmans (1992) studie af PREP og Stanley m.fl.s (2010) studie af PREP for Strong Bonds mener vi er interessante, da disse to studier begge har særligt robuste metodologiske design, som minimerer problemer med systematisk bias og selektion. Dog er generaliserbarheden af de to studier alligevel forbundet med visse begrænsninger. Renick, Blumberg og Markman (1992) undersøger kun par, der planlagde at blive gift, og Stanley m.fl. (2010) afdækker kun effekten af interventionen blandt par, der er ansat i den amerikanske hær.

Størstedelen af de resterende inkluderede enkeltstudier undersøger indirekte interventioner, som har til hensigt at forbedre parrenes evne til at kommunikere, at forbedre parrenes måde at håndtere konfliktfyldte situationer samt forbedre parrenes tilfredshed i deres samliv. På trods af at de fleste af disse studier konkluderer, at de evaluerede interventioner har en eller flere positive effekter, vurderer vi imidlertid, at størstedelen af disse studier potentielt kan have problemer med systematisk bias eller selektion. Det er især problemer med for få deltagere eller en manglende kontrolgruppe, der er udfordring i disse studier. De få enkeltstudier, der har robuste metodologiske design, finder enten ingen effekter:

- Hawkins m.fl. (2006) Marriage Moments Program til gifte par, som venter deres første barn
- Trillingsgaard m.fl. (2012) PREP til par, som venter deres første barn.

eller kan kun dokumentere kortvarige effekter:

- Ledermann, Bodenmann og Cina (2007) CCET til par, som har børn i alderen 2-12 år, og som oplever stress i hverdagen i forbindelse med børnenes opvækst – 12 måneders opfølgning
- Schaer, Bodenmann og Klink (2008) CCET til par, hvor den ene arbejder for en bestemt type firma – 5 måneders opfølgning.

Selv blandt enkeltstudier med robuste metodologiske design er effekten ofte dokumenteret i forhold til en specifik gruppe, og derfor kan resultaterne ikke nødvendigvis generaliseres til andre grupper eller den brede befolkning.

Særligt gruppen af studier, der undersøger effekten af interventioner givet til par, som venter barn, bør betragtes med forbehold. Ud over at det ikke er en tilfældig gruppe par, som vælger at få et barn, er de studier, der hævder evidens for, at interventionerne virker, enten uden kontrolgruppe eller har meget få deltagere.

På baggrund af de inkluderede studier konkluderer vi, at der eksisterer nogen evidens for effekten af visse interventioner i forhold til direkte eller indirekte at kunne forebygge eller forhindre samlivsbrud. Der er stort set ikke specifikke effektmålinger i en dansk kontekst ud over Trillingsgaards studie, hvor man ikke fandt effekt af programmet for gravide par på baggrund af et ellers solidt og velgennemført studie. Det, vi har at basere os på i Danmark, er således de internationale undersøgelser med samstemmende positive resultater på relativt forskellige målgrupper.

Denne konklusion er i tråd med de konklusioner, der drages i de systematiske reviews og meta-analyser, der også er til rådighed i vores datamateriale. Vi vurderer, at den generelle evidens er begrænset af a) kvaliteten i studiernes forskning, b) manglende dokumentation for langsigtede effekter, c) at de dokumenterede effekter ofte kun er af en moderat størrelse, og d) at det kun er et fåtal af interventionerne, som er efterprøvet i adskillige videnskabelige studier blandt forskelligartede populationer.

FORSKNINGSOVERSIGTENS BEGRÆNSNINGER

At vi ikke har haft mulighed for at gennemføre udførlige kædesøgninger eller har søgt i Dissertation Abstracts Online eller lignende databaser kan have medført, at der er relevante studier, vi ikke har fået med i forskningsoversigten. Denne risiko vurderer vi dog som minimal, da vores konklusioner ikke er i modstrid med, hvad systematiske reviews, meta-analyser eller ikke-systematiske reviews har fundet frem til. Flere af de systematiske reviews, meta-analyser og ikke-systematiske reviews, der er inkluderet i denne forskningsoversigt, indeholder en mere omfattende søgning end den, vi har foretaget.

KAPITEL 7

KONKLUSION

Dette kapitel konkluderer på forskningsoversigtens resultater ved at fremhæve resultaternes implikationer for praksis og for fremtidig forskning.

IMPLIKATIONER FOR PRAKSIS

Ud fra denne forskningsoversigts resultater er der implikationer for praksis, som bør nævnes. Denne forskningsoversigt viser for det første, at der findes adskillige programbaserede interventioner med direkte eller indirekte formål om at forebygge eller forhindre samlivsbrud. Imidlertid synes der at være en mangel på logisk konsekvens: Mens eksisterende interventioner stadig mangler at blive systematisk evalueret, dukker nye (udokumenterede) interventioner op. Dette er ikke blot en yderst ressourcekrævende strategi, men også risikabelt, da interventioner, der ikke er understøttet af solid forskning, kan have uhensigtsmæssige konsekvenser. Og de professionelle, der arbejder med parrene, mangler et vidensbaseret grundlag at arbejde ud fra. Derfor er det vigtigt, når nye interventioner udvikles og igangsættes, at der også medtænkes en grundig videnskabelig evaluering af såvel kortsigtede som langsigtede konsekvenser for de medvirkende par.

For det andet viser forskningsoversigten, at de interventioner, som bedst dokumenterer betydelig positiv effekt, tager udgangspunkt i

kognitiv adfærdsterapi, kommunikationsorienteret praksis samt inddragelse af stress og coping som redskaber til at udvikle de nødvendige færdigheder hos parrene til at håndtere kriser og uoverensstemmelser i parforholdet. Man skal dog være opmærksom på, at det, at fx kognitiv adfærdsterapi har vist gode resultater i ét program, ikke automatisk sikrer gode resultater ved inkorporering af kognitiv terapi i et andet program. Og omvendt udelukker det heller ikke, at der kan være andre virksomme metoder, som ikke indgår i denne forskningsoversigt, fx fordi de ikke er testet videnskabeligt endnu. Således kan inklusion af alternative perspektiver også være nyttige. En Mindfulnes-baseret tilgang er et eksempel på et nytænkende, alternativt perspektiv.

Imidlertid diskuteres det ikke eksplicit i beskrivelserne af interventionerne, hvordan de nye færdigheder, som deltagerene forventes at lære, kan blive en naturlig del af parrenes hverdag. Dette er især vigtigt, efter at interventionen afsluttes. En ting er at demonstrere, hvorvidt effekten af de tillærte færdigheder består, men noget andet er at formå at tilpasse de tillærte færdigheder til deltagernes hverdag, så de kan bibeholdes over længere tid. Sådanne overvejelser om implementering af programmernes principper i hverdagslivet fremover vil kunne bidrage til et mere optimalt og langsigtet udbytte hos deltagerne.

I den forbindelse er det også betydningsfuldt at overveje, hvordan interventionerne er timet relativt til de samlivsfaser, som forskellige par går igennem. For eksempel er det ikke muligt med vores forskningsoversigt at finde overbevisende evidens for effekter af interventioner givet til par, som venter barn. Her kan der måske med fordel skelnes skarpere imellem interventioner, som fokuserer på det gode forældreskab, og interventioner, der har til formål at forebygge eller forhindre samlivsbrud.

IMPLIKATIONER FOR FREMTIDIG FORSKNING

Der er et stort behov for mere forskning i effekten af eksisterende interventioner målrettet forældre og par, som har til hensigt at forebygge eller forhindre samlivsbrud. Selvom der findes en del studier, lider størstedelen af disse under metodologiske udfordringer såsom få deltagere samt manglende kontrolgrupper og opfølgningsmålinger, der ligger ud over 6-12 måneder. Robust designede eksperimentelle evalueringer er nødvendige for at kunne sikre en ideel afprøvning og udvikling af interventioner.

Herunder falder også behovet for en større repræsentativitet i de populationer, hvor interventionerne afprøves, samt en re-tænkning af, hvordan man rekrutterer deltagere til disse studier. Det akutte behov for mere viden om langsigtede effekter kan også med fordel tænkes ind i strategier for rekruttering af deltagere.

Hvor man er begyndt at afdække interventionernes effekter blandt etniske minoriteter samt socialt og økonomiske udsatte befolkningsgrupper, er det stadig nødvendigt også at kunne nå grupper som fx homoseksuelle par og forældre. I den forbindelse er yderligere forskning, som klarlægger, hvordan forskellige grader af risikofaktorer spiller ind på de påviste effekter, også et nødvendigt element.

Det er ikke kun vigtigt at vide, hvilke interventioner der virker. For at kunne opbygge effektfulde interventioner har vi også brug for at vide, hvilke dele af interventionerne det er, der virker. Hvor forskningen i dag i langt højere grad end tidligere benytter sig af standardiserede validerede instrumenter til at måle de forskellige udfald, vi er interesserede i, ved vi stadig relativt lidt om, hvilke komponenter i en intervention det egentligt er, der potentielt har en positiv effekt.

Vi ved, at effekten af en intervention varierer i forhold til den måde, hvorpå den bliver implementeret. Hvor flere studier beskæftiger sig med forskellige indlæringsformer (fx graden af selvstudie), er der endnu ingen studier, som har indsamlet data på selve implementeringsgraden – det vil sige, hvor ensartet den samme intervention er implementeret blandt deltagerne. I forlængelse heraf ville det også være nyttigt at vide mere om, hvor meget de enkelte deltagere rent faktisk medvirker i interventionen.

I forskellige nationale kontekster er der fundet forskellige virkninger af interventioner. Dog findes der endnu ikke et eneste komparativt studie, der sammenligner den samme intervention i forskellige nationale kontekster. Sådanne studier ville kunne bidrage med en større forståelse for kulturelle forskelle imellem nationale kontekster.

BILAG

BILAGSFIGUR B1.1

Flowchart af litteratursøgning.

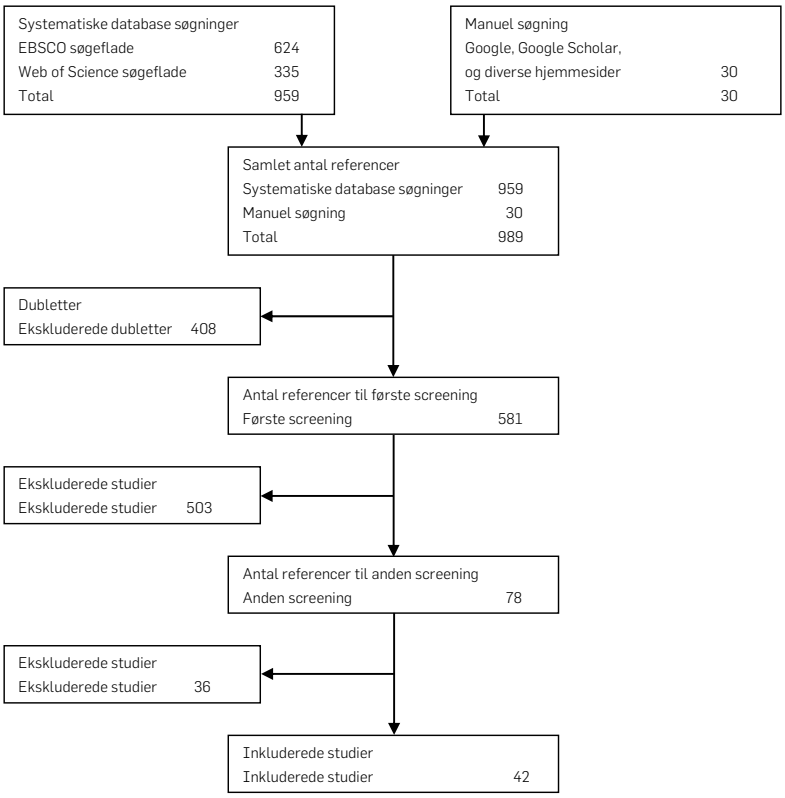

BILAGSTABEL B1.1

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Enkeltstudier.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
1 – USA PREP Renick, Blumberg & Markman, 1992	14-18 timer	Par, der planlagde at blive gift /135 par	Kvasi-experimental 5 år	Lavere antal samlivsbrud blandt par, der modtog PREP	Ja – direkte	Ja, men kontrol gennemført
2 – USA PREP Schilling m.fl., 2003	14-18 timer	Par, der planlagde at blive gift i den samme kirke /39 kvinder og 38 mænd	Ikke-eksperimental 18 måneder til 5 år	Positive effekter på parrenes evne til at kommunikere og tilfredshed i samlivet. Dog, afgørende forskelle blandt mænd og kvinder i forhold til, hvordan dele af PREP-budskabet blev fortolket	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og ingen kontrolgruppe
3 – USA PREP Stanley m.fl., 2007	14-18 timer	Par, der planlagde at blive gift i forskellige kirker /105 par + 29 par	Ikke-eksperimental 18 måneder til 3 år	Positive effekter på parrenes evne til at kommunikere og tilfredshed i samlivet	Ja – indirekte	Ja, ingen kontrol gruppe
4 – AU Self-PREP Halford, Sanders & Behrens, 2001	5 gruppesessioner	Par, der planlagde at blive gift /83 par	Eksperimental 12 måneder og 4 år	Positive effekter på parrenes evne til at kommunikere og tilfredshed i samlivet blandt par med høj risiko for at blive skilt/separeret	Ja – indirekte	Ja, få deltagere efter stratifikation på risiko
5 – USA PREP Owen m.fl., 2012	16 timer gruppe eller par sessioner	Ugifte etniske minoritets par med lav indkomst. Parrene var gravide eller havde et barn yngre end 3 måneder /321 par	Ikke-experimental –	Positive effekter på parrenes evne til at kommunikere, håndterer konflikter, og tilfredshed i samlivet. De stærkeste effekter var fundet blandt de par der fik leveret PREP via par sessioner.	Ja – indirekte	Ja, ingen kontrol gruppe og ingen demografiske informationer
6 – USA PREP – Within My Reach Antle m.fl. 2013	15 timer	Socialt og økonomisk udsatte personer /202 personer	Ikke-experimental 6 måneder	Positive effekter i forhold til parrenes evne til at kommunikere, håndterer konflikter, og tilfredshed i samlivet.	Ja – indirekte	Ja, ingen kontrol gruppe

Tabellen fortsættes

BILAGSTABEL B1.1 FORTSAT

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Enkeltstudier.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
7 – USA PREP for Strong Bonds Stanley m.fl., 2010*	14 timer	Gifte par ansat ved hæren /476 par	Eksperimental 12 måneder	Lavere antal samlivsbrud blandt par der modtog PREP for Strong Bonds	Ja – direkte	Nej
8 – USA PREP for Strong Bonds Allen m.fl., 2012	14 timer	Par ansat ved hæren og som har oplevet utroskab /662 par	Eksperimental 12 måneder	Positive effekter i forhold til tilfredshed i samlivet blandt alle par. Positive effekter forhold til kommunikation kun hos par der ikke have oplevet utroskab.	Ja – indirekte	Ja, en allerede specifik gruppe,
9 – SE PREP Engsheden, 2009	14-18 timer	Par, som venter deres første barn, og som var interesserede i at være med /283 personer	Ikke-eksperimental 6 måneder	Ingen effekt	Nej	Ja, ingen kontrolgruppe og en selekiv t gruppe
10 – DK PREP Trillingsgaard m.fl., 2012	17,5 timer	Par, som venter deres første barn /290 par	Eksperimental 2 år	Ingen effekt	Nej	Ja, specifik gruppe (dog kun i mindre grad)
11 – CH CCET Bodenmann m.fl., 2006	18 timer	Midaldrende par, som har levet sammen i adskillige år, og har lavt niveau af kvalitet i deres parforhold. Alle par har selv udvist interesse for at deltage i interventionen. /118 par	Kvasi-experimental 6 måneder. 12 måneder og 2 år	Positive effekter på parrenes evne til at kommunikere, håndterer konflikter, og tilfredshed i samlivet	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe

Tabellen fortsættes

BILAGSTABEL B1.1 FORTSAT

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Enkeltstudier.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
12 – CH CCET Ledermann, Bodenmann & Cina, 2007	18 timer	Par, der har børn i alderen 2-12 år, og som oplever stress i hverdagen i forbindelse med børnenes opvækst. /100 par	Eksperimental 12 måneder	Positive effekter i forhold til kommunikation og konflikthåndtering umiddelbart efter at forløbet var afsluttet. Effekter særligt stærke blandt kvinder. Dog var effekterne udlignet efter 6 måneder og efter 1 år.	Ja – indirekte	Ja, specifik gruppe
13 – CH CCET Pihet m.fl., 2007	18 timer	Midaldrende par, som har levet sammen i adskillige år, og har lavt niveau af kvalitet i deres parforhold. Alle par har selv udvist interesse for at deltage i interventionen. /118 par	Kvasi-experimental 12 måneder	Positiv effekt på mentalt velbefindende. effekten var stabil 1 år efter.	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe
14 – CH CCET Schaer, Bodenmann & Klink, 2008	18 timer	Par, hvor den ene part var ansat ved et schweizisk firma /168 par	Eksperimental 5 måneder	Positive effekter i forhold til parrenes coping og evner til at kommunikerer. Kun vedvarende effekter hos den del af parret, på hvis arbejdsplads CCET var blevet implementeret.	Ja – indirekte	Ja, en specifik gruppe
15 – DE EPL Hahlweg m.fl., 1998	6 sessioner	Par, der planlagde at blive gift /72 par	Kvasi-experimental 3 år	Lavere antal samlivsbrud blandt par der modtog ELP	Ja – direkte	Ja, en specifik gruppe
16 – DE EPL Hahlweg & Richter, 2010	6 sessioner	Par, der gerne ville lære at kommunikere bedre og løse konflikter /101 par	Kvasi-experimental 11 år	Lavere antal samlivsbrud blandt par der modtog ELP	Ja – direkte	Ja, en specifik gruppe

Tabellen fortsættes

BILAGSTABEL B1.1 FORTSAT

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Enkeltstudier.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
17 – AU Couple CARE Halford m.fl., 2004*	6 sessioner	Par, der er gift, planlægger at blive gift eller som har boet sammen i minimum 12 måneder. Parrene må ikke have boet sammen i mere end 5 år. /59 par	Eksperimental 6 måneder og 12 måneder	En lille men positive effekt på parforholdenes stabilitet	Ja – direkte	Ja, få deltagere
18 – AU RELATE RELATE + Halford m.fl., 2010	Spørgeskema med 276 spørgsmål kombineret med Couple CARE	Nygifte par, som boede sammen og gerne ville deltage /59 par	Ikke-experimental 12 måneder	Kombinationen af RELATE og Couple CARE havde positive og langsigtede effekter hos kvinderne. Blandt mændene var der ikke noget ekstra at hente ved at give dem både RELATE og Couple CARE.	Ja – indirekte	Ja, få deltagere, ingen kontrolgruppe, og en specifik gruppe
19 – USA MC Cordova, Warren & Gee, 2001	2 sessions	Udsatte, gifte samboende par /62 par	Kvasi-experimental 1 måned	Indikation af positiv effekt i forhold til at forbedre parrenes tilfredshed i samlivet, men ikke signifikant forskellig fra sammenligningsgruppen	Nej	Ja, få deltagere, og en specifik gruppe
20 – USA MC Cordova m.fl., 2005	2 sessions	Par, som ikke tidligere havde deltaget i terapi eller lignende interventioner /74 par	Eksperimental – (kun pre-post)	Effektivt som et skub i den rigtige retning	Nej	Ja, få deltagere og kun præliminære resultater
21 – USA CHRP Bradley, Friend & Gottman, 2011	44 timer	Kriseramte par med lav indkomst /115 par	Eksperimental – (kun pre-post)	Positive effekter for kvinders tilfredshed med samlivet og for mænds konflikthåndtering. Disse positive effekter gav ikke udslag i, at færre par gik fra hinanden relativt til kontrolgruppen.	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe
22 – USA Mindfulness-based Relationship Enhancement Carson m.fl., 2004	27 timer	Gift eller samlevende i mindst 12 måneder og ikke have oplevet kriser i parforholdet /44 par	Eksperimental 3 måneder	Positiv effekt i forhold til at have et bedre fungerende parforhold	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe

Tabellen fortsættes

BILAGSTABEL B1.1 FORTSAT

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Enkeltstudier.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
23 – USA Power of Two Online Kalinka, Fincham & Hirsch, 2012	?	Gravide par /79 par	Eksperimental 2 måneder	Positive effekter i forhold til konflikthåndtering og tilfredshed i samlivet.	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe
24 – AU Marriage Moments Program Hawkins m.fl., 2006	?	Gifte par, som venter deres første barn /155 par	Eksperimental 6 måneder og 12 måneder	Ingen effekt	Nej	Ja, en specifik gruppe
25 – USA Bringing baby Home Shapiro & Gottman, 2005	?	Par, som venter deres første barn /38 par	Eksperimental 12 måneder	Positive effekter på parforholdenes kvalitet, såvel som på både mænd og kvinders depressive symptomer og konflikthåndtering.	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe
26 – USA Becoming a Family Project Schulz, Cowan & Cowan, 2006*	60 timer	Par, som venter deres første barn /66 par	Eksperimental 6 måneder, 18 måneder, 3,5 år og 5,5 år	Positiv effekt på parforholdenes stabilitet i de først år efter barnets fødsel. Efter 5.5 år var der ikke længere nogen effekt	Ja – direkte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe
27 – USA Mindful Transition to Parenthood program Gambrel & Piercy, 2014	15 timer	Par, som venter deres første barn /33 par	Eksperimental – (kun pre-post)	Positiv effekt i forhold til tilfredsheden med samlivet blandt mænd.	Ja – indirekte	Ja, få deltagere og en specifik gruppe

BILAGSTABEL B1.2

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Systematiske reviews og meta-analyser.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
28 – USA Systematisk review Carroll & Doherty, 2003	–	Par, der endnu ikke er gift /22 studier	– –	Interventionerne er generelt effektive. Positive effekter i form af at styrke parrenes relationer til hinanden og deres tilfredshed i samlivet. Dog kun påvist som kortsigtede resultater. Der er ikke evidens for langsigtede effekter	Ja – indirekte	–
29 – USA Systematisk review Reardon-Anderson, 2005	–	Par /39 studier	– –	Interventionerne er generelt til gavn for de par, der deltager i dem. En række metodiske udfordringer gør, at kvaliteten af de påviste effekter skal tolkes med forbehold. Det er ikke muligt at fastslå, hvorvidt de påviste effekter er vedvarende på kort eller på længere sigt.	Ja – indirekte	–
30 – USA Meta-analyse Hawkins m.fl., 2008	–	Par /117 studier	– –	Interventionerne producerer positive effekter af moderat størrelse i forhold til parforholdenes kvalitet og i kommunikation. Ingen umiddelbare tegn på, at positive effekter aftog med tiden. Ikke nok diversitet til at fastslå variation i interventionernes effekt blandt udsatte grupper.	Ja – indirekte	–
31 – USA Meta-analyse Blanchard m.fl., 2009	–	Par samt udsatte og kriseramte par. Fokus på kommunikation /143 studier	– –	Interventionerne producerer begrænsede positive effekter i forhold til kommunikation. Der kan dokumenteres langsigtede effekter for velfungerende par, hvorimod der kun kan findes evidens for kortsigtede effekter blandt mere udsatte og kriseramte par.	Ja – indirekte	–

Tabellen fortsættes

BILAGSTABEL B1.2 FORTSAT

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Systematiske reviews og meta-analyser.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
32 – USA Meta-analyse Hawkins & Fackrell, 2010	–	Par med lav indkomst /15 studier	–	For par med lav indkomst kan interventionerne producere moderate positive effekter i forhold til parforholdenes kvalitet og parrenes evner til at kommunikere.	Ja – indirekte	–
33 – USA Meta-analyse Fawcett m.fl., 2010	–	Par /38 studier + 9 upublicerede studier	–	Der etableres evidens for, at interventionerne har positive effekter i forbindelse med parrenes evne til at kommunikere.	Ja – indirekte	–
34 – USA Meta-analyse McAllister, Duncan & Hawkins, 2012	–	Par. Fokus på selvstyrede interventioner /29 studier	–	Blandt de interventioner, hvor der indgik både selvstyrende og ikke-selvstyrende komponenter, dokumenteres de største positive effekter i forhold til kvaliteten af parforholdet samt kommunikation.	Ja – indirekte	–
35 – USA Meta-analyse Pinquart & Teubert, 2010	–	Par, som venter deres første barn /24 studier	–	Små effekter for parrenes evne til at kommunikerer og meget små effekter på deres tilfredshed i samlivet. Større effekter, hvis interventionerne indeholdt mere end 5 sessioner, hvis forløbet begyndte under graviditeten og forsatte efter fødslen, samt hvis interventionerne var ledet af professionelle frem for semi-professionelle.	Ja – indirekte	–

BILAGSTABEL B1.3

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Ikke-systematiske reviews.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
36 – NO Ikke-systematisk review Thuen, 2003	-	Par uden problemer, par med problemer, og par, som har oplevet samlivsbrud /?	– –	Forebyggende interventioner kan have en positiv effekt i forhold til samlivsbrud. Det gælder særligt interventioner, som er målrettet par i den tidlige fase af deres forhold.	Ja – indirekte	-
37 – AU Ikke-systematisk review Petch & Halford, 2008	-	Par, som venter deres første barn og nybagte forældre /25 studier	– –	De mest effektive interventioner synes at være dem, som a) er tilgængelige hjemmefra, b) hvor konkrete færdigheder trænes, og c) er målrettet par, der har stor sandsynlighed for ikke at kunne tilpasse sig rollen som forældre.	Ja – indirekte	-
38 – USA Ikke-systematisk review Hawkins & Ooms, 2012	-	Par med lav indkomst /?	– –	Der studier, som dokumenterer positive, omend beskedne, effekter blandt denne gruppe af par. Disse effekter er dog kun dokumenteret som kortvarige effekter.	Ja – indirekte	-
39 – AU+CH Ikke-systematisk review Halford & Bodenmann, 2013	-	Par. Fokus på tilfredshed i samlivet /17 studier	– –	Strukturerede interventioner med 9 til 20 timers undervisning kan producere kortvarige forbedringer i forhold til kommunikation og tilfredshed i samlivet. Det er blandt par med mange risikofaktorer i forhold til at opleve forringet tilfredshed i samlivet, at man finder de største effekter af interventionerne.	Ja – indirekte	-

BILAGSTABEL B1.4

Skematisk sammendrag af de inkluderede studier. Andre studier.

Sted/intervention/studie	Varighed	Deltagere/n	Metode og opfølgning	Resultater	Effekt	Mistanke om bias/selektion
40 – USA Enhver form for intervention Stanley m.fl., 2006*	–	Repræsentativ population /1.977 personer	Ikke-experimental –	Positiv sammenhæng mellem deltagelse i interventioner inden ægteskabet indgås og sandsynligheden for ikke at blive skilt.	Ja – direkte	Ja, ingen kontrol gruppe
41 – SE Selektion i PREP til par, som venter barn Engsheden, Fabian & Sarkadi, 2013	14-18 timer	Par, som venter barn /141 par	– Da barnet var 6 måneder, og da barnet var 18 måneder	Par, der venter barn, og som valgte at deltage i PREP, oftere havde kendt hinanden kortere tid, var ugifte og var førstegangsfødende. Disse par var også i udgangspunktet dårligere til at kommunikere, udviste flere depressive symptomer og rapporterede en dårligere helbredstilstand.	–	–
42 – USA Mindfulness Barnes & Brown, 2007		1 = universitetsstuderende 2 = hovedsageligt universitetsstuderende /1 = 89 individer 2 = 57 par	1 = longetudinel 2 = laboratorie prospektiv test –	Mindfulness har betydning for tilfredshed i samlivet og konflikthåndtering	–	–

LITTERATUR

Inkluderede studier er markeret med *

Adler-Baeder, F., B. Higginbotham & L. Lamke (2004): ”Putting Empirical Knowledge to Work: Linking Research and Programming on Marital Quality”. *Family Relations*, 53(5), s. 537-546.

*Allen, E.S., G.K. Rhoades, S.M. Stanley, B. Loew & H.J. Markman (2012): ”The Effects of Marriage Education for Army Couples with a History of Infidelity”. *Journal of Family Psychology*, 26(1), s. 26-35.

Amato, P.R. & L.M. Boyd (2014): ”Children and Divorce in World Perspective”. I: Abela, A. & J. Walker (red.): *Contemporary Issues in Family Studies: Global Perspectives on Partnerships, Parenting and Support in a Changing World.* US: John Wiley & Sons, s. 227-243.

*Antle, B., B. Sar, D. Christensen, F. Ellers, A. Barbee & M. van Zyl (2013): ”The Impact of the Within My Reach Relationship Training on Relationship Skills and Outcomes for Low-Income Individuals”. *Journal of Marital and Family Therapy*, 39(3), s. 346-357.

*Barnes, S. & K. Brown (2007): ”The Role of Mindfulness in Romantic Relationship Satisfaction and Responses to Relationship Stress”. *Journal of Marital Family Theraphy,* 33(4), s. 482-500.

*Blanchard, V.L., A.J. Hawkins, S.A. Baldwin & E.B. Fawcett (2009): ”Investigating the Effects of Marriage and Relationship Education on Couples’ Communication Skills: A Meta-Analytic Study”. *Journal of Family Psychology*, 23(2), s. 203-214.

Bodenmann, G. & S.D. Shantinath (2004): ”The Couples Coping Enhancement Training (CCET): A New Approach to Prevention of Marital Distress Based Upon Stress and Coping”. *Family Relations*, 53(5), s. 477-484.

*Bodenmann, G., S. Pihet, S.D. Shantinath, A. Cina & K. Widmer (2006): ”Improving Dyadic Coping in Couples with a Stress-oriented Approach – A 2-year Longitudinal Study”. *Behavior Modification*, 30(5), s. 571-597.

Bradbury, T.N. & J.A. Lavner (2012): ”How Can We Improve Preventive and Educational Interventions for Intimate Relationships?”. *Behavior Therapy*, 43(1), s. 113-122.

*Bradley, R.P.C., D.J. Friend & J.M. Gottman (2011): ”Supporting Healthy Relationships in Low-Income, Violent Couples: Reducing Conflict and Strengthening Relationship Skills and Satisfaction”. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 10(2), s. 97-116.

Burns, A. & R. Dunlop (1998): ”Parental Divorce, Parent-Child Relations, and Early Adult Relationships: A Longitudinal Australian Study”. *Personal Relationships*, 5(4), s. 393-407.

*Carroll, J.S. & W.J. Doherty (2003): ”Evaluating the Effectiveness of Premarital Prevention Programs: A Meta-Analytic Review of Outcome Research”. *Family Relations*, 52(2), s.105-118.

*Carson, J.W., K.M. Carson, K.M. Gil & D.H. Baucom (2004): ”Mindfulness-based Relationship Enhancement”. *Behavior Therapy*, 35(3), s. 471-494.

Christoffersen, M.N. (2004): *Familiens udvikling i det 20. århundrede*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 04:07.

Conger, R.D., K.J. Conger & M.J. Martin (2010): ”Socioeconomic Status, Family Processes, and Individual Development”. *Journal of Marriage and the Family*, 72(3), s. 685-704.

*Cordova, J.V, L.Z. Warren & C.B. Gee (2001): ”Motivational Interviewing as an Intervention for At-Risk Couples”. *Journal of Marital and Family Therapy*, 27(3), s. 315-326.

*Cordova, J.V., R.L. Scott, M. Dorian, S. Mirgain, D. Yaeger & A. Groot (2005): ”The Marriage Checkup: An Indicated Preventive Intervention for Treatment-Avoidant Couples at Risk for Marital Deterioration”. *Behavior Therapy*, 36(4), s. 301-309.

Cowan, C. & P. Cowan (2000): *When Partners become Parents: The Big Life Change for Couples*. Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Danmarks Statistik (2013): ”Vielser og Skilsmisser – Skilsmisseprocent 2012”. Nyt fra Danmarks Statistik nr. 139 marts 2013.

DeMaria, R.M. (2005): ”Distressed Couples and Marriage Education”. *Family Relations*, 54(2), s. 242-253.

Edwards, J.R. & N.P. Rothbard (2000): ”Mechanisms Linking Work and Family: Clarifying the Relationship between Work and Family Constructs”. *Academy of Management Review*, 25(1), s. 178-199.

Egmont Fonden (2014): Skilsmisse. Tilgængelig på: http://www.egmontfonden.dk/Fokusomrader/Borne--og-unge-projekter/Projekt-2/. 28.01.2014.

*Engsheden, N. (2009): ”Länge Leve Kärleken! Utvärdering av PREP-kursen vid Familiecentralen i Mora – Sexmånadersuppföljning”. Uppsala: Uppsala Universitet, D-Uppsats, Vt 2009.

*Engsheden, N., H. Fabian & A. Sarkadi (2013): ”Offering Relationship Education (PREP) for Couples During Pregnancy: Self-Selection Patterns”. *Family Relations*, 62(4), s. 676-685.

*Fawcett, E.B., A.J. Hawkins, V.L. Blanchard & J.S. Carroll (2010): ”Do Premarital Education Programs Really Work? A Meta-Analytic Study”. *Family Relations*, 59(3), s. 232-239.

Frankfort-Nachmias, C. (2008): *Research Methods in the Social Sciences*. New York: Worth Publishers.

*Gambrel, L.E. & F.P. Piercy (2014): ”Mindfulness-Based Relationship Education For Couples Expecting Their First Child-Part 1: A Randomized Mixed-Methods Program Evaluation”. *Journal of Marital and Family Therapy*, 33(4), s. 482-500.

*Hahlweg, K. & D. Richter (2010): ”Prevention of Marital Instability and Distress. Results of an 11-year Longitudinal Follow-up Study”. *Behaviour Research and Therapy*, 48(5), s. 377-383.

*Hahlweg, K., H.J. Markman, F. Thurmaier, J. Engl & V. Eckert (1998): ”Prevention of Marital Distress. Results of a German Prospective Longitudinal Study”. *Journal of Family Psychology*, 12, s. 543-556.

*Halford, W. & G. Bodenmann (2013): ”Effects of Relationship Education on Maintenance of Couple Relationship Satisfaction”. *Clinical Psychology Review*, 33(4), s. 512-525.

*Halford, W.K., M.R. Sanders & B.C. Behrens (2001): ”Can Skills Training Prevent Relationship Problems in At-Risk Couples? Four-Year Effects of a Behavioral Relationship Education Program”. *Journal of Family Psychology*, 15(4), s. 750-768.

*Halford, W.K., E. Moore, K.L. Wilson, C. Farrugia & C. Dyer (2004): ”Benefits of Flexible Delivery Relationship Education: An Evaluation of the Couple CARE Program”. *Family Relations*, 53(5), s. 469-476.

*Halford, W., K. Wilson, B. Watson, T. Verner, J. Larson, D. Busby & T. Holman (2010): ”Couple Relationship Education at Home: Does Skill Training Enhance Relationship Assessment and Feedback? ”. *Journal of Family Psychology*, 24(2), s. 188-196.

*Hawkins, A.J. & T.A. Fackrell (2010): ”Does Relationship and Marriage Education for Lower-Income Couples Work? A Meta-Analytic Study of Emerging Research”. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 9(2), s. 181-191.

*Hawkins, A.J. & T. Ooms (2012): ”Can Marriage and Relationship Education be an Effective Policy Tool to Help Low-Income Couples Form and Sustain Healthy Marriages and Relationships? A Review of Lessons Learned”. *Marriage & Family Review*, 48(6), s. 524-554.

*Hawkins, A.J., V.L. Blanchard, S.A. Baldwin & E.B. Fawcett (2008): ”Does Marriage and Relationship Education Work? A Meta-Analytic Study”. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 76(5), s. 723-734.

*Hawkins, A.J., E.B. Fawcett, J.S. Carroll & T.T. Gilliland (2006): ”The Marriage Moments Program for Couples Transitioning to Parenthood: Divergent Conclusions from Formative and Outcome Evaluation Data”. *Journal of Family Psychology*, 20(4), s. 561-570.

*Kalinka, C.J., F.D. Fincham & A.H. Hirsch (2012): ”A Randomized Clinical Trial of Online-biblio Relationship Education for Expectant Couples”. *Journal of Family Psychology*, 26(1), s. 159-164.

Kiernan, K. (2004): ”Unmarried Cohabitation and Parenthood in Britain and Europe”. *Law & Policy*, 26(1), s. 33-55.

*Ledermann, T., G. Bodenmann & A. Cina (2007): "The Efficacy of the Couples Coping Enhancement Training (CCET) in Improving Relationship Quality". *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26(8), s. 940-959.

Lesthaeghe, R. (2010): "The Unfolding Story of the Second Demographic Transition". *Population and Development Review*, 36(2), s. 211-251.

Markman, D.H.J., D.S.M. Stanley & D.S.L. Blumberg (1992): *Fighting for Your Marriage (The PREP Approach, Unabridged)*. Prep Educational Videos, Inc.

*McAllister, S., S.F. Duncan & A.J. Hawkins (2012): "Examining the Early Evidence for Self-Directed Marriage and Relationship Education: A Meta-Analytic Study". *Family Relations*, 61(5), s. 742-755.

Ottosen, M.H. & S. Stage (2012): *Delebørn i tal – en analyse af skilsmissebørns samvær baseret på SFI's Børneforløbsundersøgelse*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 12:16.

*Owen, J., K. Quirk, C. Bergen, L.J. Inch & T. France (2012): "The Effectiveness of PREP with Lower-Income Racial/Ethnic Minority Couples". *Journal of Marital and Family Therapy*, 38(1), s. 296-307.

*Petch, J. & W. Halford (2008): "Psycho-Education to Enhance Couples' Transition to Parenthood". *Clinical Psychology Review*, 28(7), s. 1125-1137.

*Pihet, S., G. Bodenmann, A. Cina, K. Widmer & S. Shantinath (2007): "Can Prevention of Marital Distress Improve Well-being? A 1 Year Longitudinal Study". *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 14(2), s. 79-88.

*Pinquart, M. & D. Teubert (2010): "A Meta-Analytic Study of Couple Interventions During the Transition to Parenthood". *Family Relations*, 59(3), s. 221-231.

*Reardon-Anderson, J. (2005): *Systematic Review of the Impact of Marriage and Relationship Programs*. US: The Urban Institute.

*Renick, M.J., S.L. Blumberg & H.J. Markman (1992): "The Prevention and Relationship Enhancement Program (PREP): An Empirically Based Preventive Intervention Program for Couples". *Family Relations*, 41(2), s. 141-147.

Robles, T.F. & J.K. Kiecolt-Glaser (2003): "The Physiology of Marriage: Pathways to Health". *Physiology & Behavior*, 79(3), s. 409-416.

Rogers, S.J. & D.C. May (2003): ”Spillover Between Marital Quality and Job Satisfaction: Long-Term Patterns and Gender Differences”. *Journal of Marriage and Family*, 65(2), s. 482-495.

Rose-Greenland, F. & P. Smock (2013): ”Living Together Unmarried: What Do We Know About Cohabiting Families?”. I: Peterson, G.W. & K.R. Bush (red.), *Handbook of Marriage and the Family SE – 12*. USA: Springer, s. 255-273.

Sassler, S., A. Cunningham & D.T. Lichter (2009): ”Intergenerational Patterns of Union Formation and Relationship Quality”. *Journal of Family Issues*, 30(6), s. 757-786.

*Schaer, M., G. Bodenmann & T. Klink (2008): ”Balancing Work and Relationship: Couples Coping Enhancement Training (CCET) in the Workplace”. *Applied Psychology: An International Review*, 57, s. 71-89.

*Schilling, E.A., D.H. Baucom, C.K. Burnett, E.S. Allen & L. Ragland (2003): ”Altering the Course of Marriage: The Effect of PREP Communication Skills Acquisition on Couples’ Risk of Becoming Maritally Distressed”. *Journal of Family Psychology*, 17(1), s. 41-53.

*Schulz, M.S., C.P. Cowan & P.A. Cowan (2006): ”Promoting Healthy Beginnings: A Randomized Controlled Trial of a Preventive Intervention to Preserve Marital Quality during the Transition to Parenthood”. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(1), s. 20-31.

*Shapiro, A.F. & J.M. Gottman (2005): ”Effects on Marriage of a Psycho-Communicative-Educational Intervention With Couples Undergoing the Transition to Parenthood, Evaluation at 1-Year Post Intervention”. *Journal of Family Communication*, 5(1), s. 1-24.

Stanley, S.M. (2001): ”Making a Case for Premarital Education”. *Family Relations*, 50(3), s. 272-280.

*Stanley, S.M., P.R. Amato, C.A. Johnson & H.J. Markman (2006): ”Premarital Education, Marital Quality, and Marital Stability: Findings from a Large, Random Household Survey”. *Journal of Family Psychology*, 20(1), s. 117-126.

*Stanley, S.M., G.K. Rhoades, P. Olmos-Gallo & H.J. Markman (2007): ”Mechanisms of Change in a Cognitive Behavioral Couples Prevention Program: Does Being Naughty or Nice Matter?” *Prevention Science*, 8(3), s. 227-239.

*Stanley, S.M., E.S. Allen, H.J. Markman, G.K. Rhoades & D.L. Prentice (2010): "Decreasing Divorce in U.S. Army Couples: Results from a Randomized Controlled Trial Using PREP for Strong Bonds". *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 9(2), s. 149-160.

*Thuen, F. (2003): "Samlivsbrudd og Psykisk Helse: Forebyggende Tiltak". *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 40(1), s. 12-22.

Treiman, D.J. (2009): *Quantitative Data Analysis. Doing Social Research to Test Ideas.* San Francisco: Jossey-Bass.

*Trillingsgaard, T., K.J.W. Baucom, R.E. Heyman & A. Elklit (2012): "Relationship Interventions During the Transition to Parenthood: Issues of Timing and Efficacy". *Family Relations*, 61(5), s. 770-783.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2013

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

13:01 Kjeldsen, M.M., H.S. Houlberg & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2012*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-141-7. e-ISBN: 978-87-7119-142-4. Vejledende pris: 170,00 kr.

13:02 Liversage, A., R. Bille & V. Jakobsen: *Den danske au pair-ordning*. 281 sider. ISBN: ISBN 978-87-7119-143-1. e-ISBN: 978-87-7119-144-8. Vejledende pris 280,00 kr.

13:03 Oldrup, H., A.K. Høst, A.A. Nielsen & B. Boje-Kovacs: *Når børnefamilier sættes ud af deres lejebolig*. 222 sider. ISBN: 978-87-7119-145-5. e-ISBN: 978-87-7119-146-2. Vejledende pris: 220,00 kr.

13:04 Lausten, M., H. Hansen & V.M. Jensen: *God praksis i forebyggende arbejde – samlet evaulering af dialogprojektet. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse*. 173 sider. ISBN: 978-87-7119-147-9. e-ISBN: 978-87-7119-148-6. Vejledende pris: 170,00 kr.

13:05 Christensen, E.: *Ilasiaq. Evaluering af en bo-enhed for udsatte børn.* 75 sider. ISBN: 978-87-7119-149-3. e-ISBN: 978-87-7119-150-9. Vejledende pris: 70,00 kr.

13:06 Christensen, E.: *Ilasiaq. Meeqqanut aarlerinartorsiortunut najugaqatigiiffimmik nalilersuineq.* 88 sider. ISBN: 978-87-7119-151-6. e-ISBN: 978-87-7119-152-3. Vejledende pris: 70,00 kr.

13:07 Lausten, M., D. Andersen, P.R. Skov & A.A. Nielsen: *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgeslen af anbragte børn født i 1995.* 153 sider. ISBN: 978-87-7119-153-0. e-ISBN: 978-87-7119-154-7. Vejledende pris: 150,00 kr.

13:08 Luckow, S.T. & V.L. Nielsen: *Evaluering af ressource- og risikoskema. Tidlig identifikation af kriminalitetstruede børn og unge.* 90 sider. e-ISBN: 978-87-7119-156-1. Netpublikation.

13:09 Winter, S.C. & V.L. Nielsen (red.): *Lærere, undervisning og elevpræstationer i folkeskolen.* 265 sider. e-ISBN: 978-87-7119-158-5. Netpublikation.

13:10 Kjeldsen, M.M. & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse i 2012. Regionale forskelle.* 59 sider. ISBN: 978-87-7119-159-2. e-ISBN: 978-87-7119-160-8. Vejledende pris: 60,00 kr.

13:11 Manuel, C. & A.K. Jørgensen: *Systematic review of youth crime prevention intervention – published 2008-2012.* 309 sider. e-ISBN: 978-87-7119-161-5. Netpublikation.

13:12 Nilsson, K. & H. Holt: *Halvering af dagpengeperioden og akutpakken. Erfaringer i jobcentre og A-kasser.* 80 sider. e-ISBN: 978-87-7119-162-2. Netpublikation.

13:13 Nielsen, A.A. & V.L. Nielsen: *Evaluering af projekt SAMSPIL. En udvidet mødregruppe til unge udsatte mødre.* 66 sider. e-ISBN: 978-87-7119-163-9. Netpublikation.

13:14 Graversen, B.K., M. Larsen & J.N. Arendt: *Kommunernes rammevilkår for beskæftigelsesindsatsen.* 146 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 168-4. Netpublikation

13:15 Bengtsson, S. & S.Ø. Gregersen: *Integrerede indsatser over for mennesker med psykiske lidelser. En forskningsoversigt.* 106 sider. ISBN: 978-87-7119-169-1. e-ISBN: 978-87-7119-170-7. Vejledende pris: 100,00 kr.

13:16 Christensen, E.: *Ung i det grønlandske samfund. Unges holdning til og viden om sociale problemer og muligheder.* 58 sider. e-ISBN: 978-87-7119-171-4. Netpublikation.

13:17 Christensen, E.: *Kalaallit inuiaqatigiivini inuusuttuaqqat. Inuusuttuaqqat inoqatigiinnermi ajornartorsiutit periarfissallu pillugit ilisimasaat isummertariaasaallu.* 66 sider. e-ISBN: 978-87-7117-172-1. Netpublikation.

13:18 Vammen, K.S. & M.N. Christoffersen: *Unges selvskade og spiseforstyrrelser. Kan social støtte gøre en forskel?* 156 sider. ISBN: 978-87-7119-173-8. e-ISBN: 978-87-7119-174-5. Vejledende pris: 150,00 kr.

13:19 Fridberg, T. & M. Damgaard: *Volunteers in the Danish Home Guard 2011.* 120 sider. ISBN: 978-87-7119-175-2. e-ISBN: 978-87-7119-176-9.

13:20 Luckow, S.T., T.B. Jakobsen, A.P. Langhede & J.H. Pejtersen: *Bedre overgange for udsatte unge. Midtvejsevaluering af efterværnsinitiativet 'Vejen til uddannelse og beskæftigelse'.* 98 sider. ISBN: 978-87-7119-177-6. e-ISBN: 978-87-7119-178-3. Vejledende pris: 90,00 kr.

13:21 Benjaminsen, L. & H.H. Lauritzen: *Hjemløshed i Danmark 2013. National kortlægning.* 182 sider. ISBN: 978-87-7119-179-0. e-ISBN: 978-87-7119-180-6. Vejledende pris: 180,00 kr.

13:22 Jacobsen, S.J., A.H. Klynge & H. Holt: *Øremærkning af barsel til fædre. Et litteraturstudie.* 82 sider. ISBN: 978-87-7119-181-3. e-ISBN: 978-87-7119-182-0. Vejledende pris: 80,00 kr.

13:23 Thuesen, F., H.B. Bach, K. Albæk, S. Jensen, N.L. Hansen & K. Weibel: *Socialøkonomiske virksomheder i Danmark. Når udsatte bliver ansatte.* 216 sider. ISBN: 978-87-7119-183-7. e-ISBN: 978-87-7119-184-4. Vejledende pris: 210,00 kr.

13:24 Larsen, M. & H.S.B. Houlberg: Lønforskelle mellem mænd og kvinder 2007-2011. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-185-1. e-ISBN: 978-87-7119- 186-8. Vejledende pris: 170,00 kr.

13:25 Larsen, M. & H.S.B. Houlberg: *Mere uddannelse, mere i løn?* 50 sider. e-ISBN: 978-87-7117-188-2. Netpublikation.

13:26 Damgaard, M., Steffensen, T. & S. Bengtsson: *Hverdagsliv og levevilkår for mennesker med funktionsnedsættelse. En analyse af sammenhænge mellem hverdagsliv, samliv, udsathed og type og grad af funktionsnedsættelse.* 193 sider. ISBN: 978-87-7119-189-9. e-ISBN: 978-87-7119- 190-5. Vejledende pris: 190,00 kr.

13:27 Holt, H. & K. Nilsson: *Arbejdsfastholdelse af skadelidte medarbejdere. Virksomhedernes rolle og erfaringer.* 100 sider. ISBN: 978-87-7119-191-2. e-ISBN: 978-87-7119-192-9. Vejledende pris: 100,00 kr.

13:28 Rosdahl, A., T. Fridberg, V. Jakobsen & M. Jørgensen: *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med IT i Danmark*. 410 sider. ISBN: 978-87-7119-193-6. e-ISBN: 978-87-7119-194-3. Vejledende pris: 400,00 kr.

13:29 Rosdahl, A., T. Fridberg, V. Jakobsen & M. Jørgensen: *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med IT i Danmark. Sammenfatning af resultater fra PIAAC*. 62 sider. ISBN: 978-87-7119-195-0. e-ISBN: 978-87-7119-196-7. Vejledende pris: 60,00 kr.

13:30 Christensen, E.: *Børn i Mælkebøtten. Fra socialt udsat til mønsterbryder*? 125 sider. ISBN: 978-87-7119-197-4. e-ISBN: 978-87-7119- 198. Vejledende pris: 120,00 kr.

13:31 Christensen, E.: *Meeqqat Mælkebøttenimiittut. Isumaginninnikkut aarlerinartorsiortumiit ileqqunik allanngortitsisumut?* 149 sider. ISBN: 978-87-7119-199-8. e-ISBN: 978-87-7119- 200-1. Vejledende pris: 140,00 kr.

13:32 Bengtsson, S., H.E.D. Jørgensen & S.T. Grønfeldt: *Sociale tilbud til mennesker med sindslidelse. Den første kortlægning på personniveau*. 130 sider. ISBN: 978-87-7119-201-8. e-ISBN: 978-87-7119- 202-5. Vejledende pris: 130,00 kr.

13:33 Benjaminsen, L., J.F. Birkelund & M.H. Enemark: *Hjemløse borgeres sygdom og brug af sundhedsydelser*. 206 sider. ISBN: 978-87-7119-203-2. e-ISBN: 978-87-7119-204-9. Vejledende pris: 200,00 kr.

13:34 Larsen, L.B. & S. Bengtsson: *Talblindhed. En forskningsoversigt*. 175 sider. ISBN: 978-87-7119-205-6. e-ISBN: 978-87-7119- 206-3. Vejledende pris: 170,00 kr.

13:35 Larsen, M.: *Lønforskelle mellem mænd og kvinder i industrien. Medarbejdere med håndværkspræget arbejde eller operatør- og monteringsarbejde*.978-87-7119-207-0. Netpublikation.

13:36 Bille, R., M.R. Larsen, J. Høgelund & H. Holt: *Falcks partnerskabsmodel på sygedagpengeområdet. Evaluering af et offentligt-privat samarbejde*. 234 sider. ISBN: 978-87-7119-208-7. e-ISBN: 978-87-7119-209-4. Vejledende pris: 230,00 kr.

13:37 Kjeldsen, M.M. & J. Høgelund: *Effektmåling af Forebyggelsesfondens projekter*. 96 sider. ISBN: 978-87-7119-210-0. e-ISBN: 978-87-7119-211-7. Vejledende pris: 90,00 kr.

13:38 Björnberg, U. & M.H. Ottosen (red.): Challenges for Future Family Policies in the Nordic Countries. 260 sider. ISBN: 978-87-7119-212-4. e-ISBN: 978-87-7119- 213-1. Vejledende pris: 250,00 kr.

13:39 Christoffersen, M.N. & A. Højen-Sørensen: *Børnehavens normeringer. En forskningsoversigt over opgørelsesmetoder.* 116 sider. e-ISBN: 978-87-7119-214-8. Netpublikation.

13:40 Holt, H., V. Jakobsen & S. Jensen: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2013.* 170 sider. ISBN: 978-87-7119-216-2. e-ISBN: 978-87-7119-217-9. Vejledende pris: 170,00 kr.

13:41 Aner, L.G., A. Høst, W. Alim, A. Amilon, I.K. Nielsen & C.L. Rasmussen: *Boligsociale indsatser og huslejestøtte. Midtvejsevaluering af Landsbyggefondens 2006-2010 pulje.* 220 sider. ISBN: 978-87-7119-218-6. e-ISBN: 978-87-7119-219-3. Vejledende pris: 220,00 kr.

13:42 Bengtsson, S. & S. G. Knudsen: *Integration af behandling og social indsats over for personer med sindslidelse. Evaluering af seks forsøg.* 124 sider. ISBN: 978-87-7119-220-9. e-ISBN: 978-87-7119-221-6. Vejledende pris: 120,00 kr.

14:01 Bach, H. B. & M. R. Larsen: *Dagpengemodtageres situation omkring dagpengeophør.* 135 sider. e-ISBN: 978-87-7119-223-0. Netpublikation.

14:02 Loft, L. T. G.: *Parinterventioner og samlivsbrud. En systematisk forskningsoversigt.* 81 sider. e-ISBN: 978-87-7119-225-4. Netpublikation.

14:03 Aner, L. G. & H. K. Hansen: *Flytninger fra byer til land- og yderområder. Højtuddannede og socialt udsatte gruppers flytninger fra bykommuner til land- og yderkommuner – Mønstre og motiver.* 169 sider. e-ISBN: 978-87-7119-226-1. Netpublikation.

EGMONT
Fonden

PARINTERVENTIONER OG SAMLIVSBRUD

EN SYSTEMATISK FORSKNINGSOVERSIGT

Når parforholdet ophører, er det ofte forbundet med store personlige, sociale og økonomiske konsekvenser. Denne rapport bidrager med en systematisk forskningsoversigt over studier af programbaserede interventioner målrettet samlevende forældre og par med henblik på at forebygge eller forhindre samlivsbrud.

Formålet med oversigten er at belyse, hvorvidt der findes validerede programbaserede interventioner med påvist effekt i forhold til at forebygge eller forhindre, at samlivsbrud opstår.

Forskningsoversigten viser, at der for nogle af de fundne parprogrammer er evidens for en positiv effekt i forhold til direkte eller indirekte at kunne forebygge eller forhindre samlivsbrud. Programmerne PREP, ECCT og EPL fremhæves i den forbindelse, fordi de tre er bedst evalueret og dokumenteret. Yderligere ti programmer gennemgås i oversigten, men her foreligger der kun få studier, der evaluerer programmerne.

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
14:02
ISSN: 1396-1810